

*Magyaros v. Reiner János egyetemi tanár
úrnak
mely. tisztelése jeleül
a szerző.*

DR HANTOS ELEMÉR

A

PÉNZINTÉZETI REFORM

0 115

BCE KK

169897

1916.

**KIADJA A PÉNZINTÉZETEK ORSZÁGOS EGYESÜLÉSE
BUDAPEST, V., Akadémia-u. 18.**

1985

2009 JÚL 11

ISÁZDASÁGTUDOMÁNYI

D 115

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA BUDAPESTEN.

TARTALOM.

	Lap
Előszó	3
I. A pénzügyi reform alapelvei	7
II. Az önkormányzati ellenőrzés törvényi szabályozása	23
III. Az önkormányzati ellenőrzés keresztülvitelének szabályozása.....	28
IV. Következtetések és javaslatok	55
V. A pénzügyi reform a képviselőházban	60
VI. Pénzügyi reform és Pénzügyi központ	70
VII. Pénzügyi reform és a Pénzügyi központ alapszabálytervezete	77

ELŐSZÓ

Békés évtizedek elméleti vitái után a pénzügyreform kérdése a világháború tetőpontján került bele a gyakorlati politika sistergő üstjébe.

Alkalmasnak véltem ezt az időpontot arra, hogy a kérdésről tíz éven át elszórva megjelent tanulmányaimat összegyűjtsem és az érdeklődők rendelkezésére bocsássam. Teszem azzal a meglelégedéssel, hogy a jelen munkában összegyűjtött, valamint korábban külön kiadásban megjelent dolgozataim nem voltak teljesen meddők, mivel mindaz, ami a küszöbön lévő reformban lényeg, voltaképen nem egyéb, mint éveken át hirdetett szükségszerűségek megvalósítása. A *«Pénzügyintézetek ellenőrzése Magyarországon»* című 1905-ben megjelent munkámban fejtettem ki részletesen a revizori intézmény meghonosításának szükségét, a *«Hitelszervezetünk fejlődésének újabb irányai»* című 1906-ban megjelent tanulmányomban pedig sürgettem a pénzügyintézetek elszaporodásának törvényhozási korlátozását. Azóta ezeket a reformokat most összegyűjtött dolgozataimban megvilágítani és népszerűsíteni igyekeztem. Javaslataim, amelyeket először a pénzügyintézetek érdekképviseletai körében terjesztettem elő, későn bár, de mégsem elkéssetten megvalósulni látszanak.

Amit a Pénzügyintézeti Központ az említett alapvető reformokon túlmenőleg tartalmaz, az inkább forma, mint lényeg, amely idővel bizonyára változhatik. Az államkormányzati és kormányhatalmi befolyás széleskörű érvényesülése a különféle központokban megfelel a háborús idők rendkívüli gazdasági politikájának. A bőrközpont, fémközpont, lenközpont, pamutközpont, korpaközpont, terményközpont, stb. azonban mind csak a háború tartamára kivételes céllal alakultak és az ideig-

lenesség jellegével bírnak. A Pénzügyintézet Központ, amely ugyan-ezen gazdaságpolitikai irányzatot képviseli, az állam beavatkozását a pénz és hitelélet terén állandósítani igyekszik. Emellett azonban eldöntetlen marad a kérdés, hogy vajjon az, ami a háború forgószelében hasznosnak és szükségesnek látszik, a békeidő kritikáját is kiállja-e. Az államszocializmusnak ma igen jelentős szerep jut, amely sok vonatkozásban túl fogja élni a háborút de azért az individualizmus is életben marad és továbbra is hajtóereje lesz minden gazdasági és pénzügyi tevékenységnek.

Budapest, 1915 november havában.

H. E.

I. A pénzügyi reform alapelvei.*

Közjogi törvényeinknek egész légióját idézzük anélkül, hogy hatályban létükről valaha meggyőződünk volna. Gazdasági intézmények is szép számban vannak, amelyekről törvényhozásunk behatóan gondoskodott, anélkül, hogy élő valóságokká érlelődtek volna. És szemünkbe ötlük a paragrafusok óriási tömege, amelyekből csak évtizedenkint jut ki az alkalmazásnak egy-egy esete. Van ezzel szemben 2021 bankunk és takarékpénztárunk, 4 földhitelintézetünk, 12 községi hitelintézetünk, 1740 önálló hitelszövetkezetünk,** de ezek keletkezéséről, működéséről és ellenőrzéséről «mit sem tud a Corpus Juris».

Nincsen takarékpénztári, nincsen földhitelintézeti, nincsen magánbankházakat szabályozó törvényünk mint más nemzeteknek. Azt se tudjuk jóformán, hol kezdődik a pénzügyi intézet és hol végződik a magánbankári tevékenység. Nincsen jogszabályunk, mely a pénzügyi intézet mibenlétét, azokat az ismérveket megállapítaná, amelyek a pénz- és hitelügyletekkel foglalkozó egyéni vagy társas cégeket pénzügyi intézetekké avatják.

Az ok, amiért pénzügyi világunk jogterülete teljesen munkálatlan, valószínűleg abban keresendő, hogy a hazai pénzügyi intézetek sajátos alakulatok, amelyek semmiféle külföldi jogrendszer szabályaihoz nem idomultak, hanem helyi és országos érdekek, valamint tényleges szükségletek alapján keletkeztek és fejlődtek. Már pedig köztudomású, hogy igen gyorsak vagyunk a kodifikációban ott, ahol még nem létező, vagy az életben még ki nem alakult intézmények megrögzítéséről van szó. Itt a külföldi formula hamar kéznél van, hosszú fontolgatás és sok fáradság nélkül készül az új törvény. Ámde tartózkodunk a külföldi minták hiányában szűkölködő, az életben mindazonáltal

* A Pénzügyi Szemle 1911. májusi számából.

** Magyar statisztikai évkönyv 1913. évi adatai.

bevált intézményeket törvényes keretekbe szorítani s ilyformán az elfajulástól megóvni.

A hazai kodifikáció ezen jellegzetes vonásának tudható be, hogy hitelszervezetünk területét még alig érintette a jogászok ásója. Szűzi talajon fejlődhetett a pénzüintézetek autonómiája és ez a széleskörű autonómia virágoztatta fel nagy számukat, de ásta is meg sírját sokaknak.

Amit a törvényhozás elmulasztott, azt pótolni igyekeztek a kögazdászok.

Kögzazdasági íróinkat és gyakorlati kögzazdáinkat jóformán két csoportra lehet osztani. Az egyikbe tartoznak azok, akik már ajánlottak valamely csodaszert a pénzüintézeti reformra, a másikba (és ezek alkotják a kisebbséget), akik a gyógyjavallattal adósok maradtak. Ha a sok reformer dacára a pénzüintézeti reform kérdése nem haladt előre, úgy ennek oka abban keresendő, hogy az ajánlott csodaszerek nem hazai talajon teremtek, a magyar pénzüintézetek sajátos fejlődésével nem számoltak és hogy egyáltalán csodaszerekre szükség nincsen, sőt csodaszerek gyakran ölnék, ahol egyszerű háziszerek jó hatással lehetnek.

A hazai hitelélet kórjelenségeinek gyógyításában ilyen egyszerű háziszert ismertünk fel a pénzüintézeti revíziók meghonosításában és már régebben megállapítottuk,* hogy a revíziók rendszeresítését a magyar hitelszervezet, az ország kögzazdaságának jelentékeny kára nélkül sokáig nem nélkülözheti.

Helyes terápia, helyes diagnózist tételez fel. De hiteléletünk diagnostái a külső kórjelenségeket: a lázt, a kiütést kívánták gyógyítani, a baj belső okait nem kutatták, a betegség csiráit fel nem ismerték. Innen van, hogy pénzüintézeti életünk betegségeit a pénzüintézetek számának rendkívüli gyarapodásában, az intézetek saját és az általok igénybe vett idegen tőkék aránytalanságában, valamint kihelyezéseik immobil voltában keresik.

A *pénzüintézetek elszaporodása*, vagy mondjuk, túltengése a leggyakrabban panaszt, mivel legközvetlenebbül észlelhető bajok egyike. Sehol a világon nincsen ország, ahol annyi bank és takarékpénztár állana a közönség rendelkezésére, mint Magyarországon. A közönség szempontjából ez az állapot nem kifogásolható, mert a bankok versenye biztosítja a gyors és olcsó

* V. ö. «Pénzüintézetek ellenőrzése Magyarországon» címen 1905-ben megjelent munkánkat.

kiszolgálást. Általános közgazdasági szempontból a jelenség kevésbé örvendetes. Pénzügyintézetnek csak úgy szabadna alakulnia, ha a közgazdasági erők fejlődése megkívánja. Az az elszaporodás, mely nem a gazdasági élet követelményeinek felel meg, hanem magánérdekre, személyi hiúságra vezethető vissza, vagy a pénzbörség védőszárnyai alatt keletkezett, gyakran nemcsak a hitelszervezetre, hanem még a hitelkereső közönségre is káros, mert az új intézeteknek a felek szerzése körül kifejtett versenye folytán sokan egyenesen csábíttatnak arra, hogy túlságos hitelt igénybe vegyenek. Így lesz a pénzügyintézetek túltengéséből hiteltúltengés, amelynek válság idején úgy az intézet, mint a nagyközönség áldozata.

Hiteléletünk ezen kirívó jelensége azonban nem törvényeink ismert szabadelvű felfogására vezetendő vissza. Hiszen Angliában és számos más országokban még 30%-os befizetés sem szükséges valamely részvénytársasági pénzügyintézet megalakulásához és mégis azt látjuk, hogy Angliában és másutt a bankok száma fuzió folytán csökken, míg nálunk az utolsó évtizedben megkétszereződött. A jelenség oka szociális természetű. Az utolsó évtizedekben vagyonosodó középosztály keletkezett, amelynek hiányzott vagy a képessége, vagy a felelősségérzete, hogy önálló vállalatba fogjon, vagy amelynek éppen a mindent felölelő nagy részvénytársaságok miatt a további vagyongyűjtés lehetősége megnehezítettett. Ezzel egyidejűleg nyilvánvalóvá vált az a statisztikai tény, hogy a pénzügyintézetekbe befektetett tőkék aránylag legbiztosabban és legjobban jövedelmeznek, a kockázat kisebb, a hozadék is többnyire nagyobb, mint más tőkebefektetéseknél. Nem csoda, ha a vagyonosabb közönség bevonult a pénzügyintézetek falai közé, hogy mint részvényes, igazgatósági vagy felügyelő-bizottsági tag, gondtalanul sütkérezzen az osztalékok és tantiémek fényében. Ez az oka annak, hogy hazánk a törpe részvénytársaságok hazája, a kisbankok országa lett.

Az új pénzügyintézeti alakulások meggátolásának mégsem vagyunk szószólói. Tőkeszegény országban, mint aminő a miénk, legkisebb tőkeakkumulációt is örömmel kell üdvözlőnünk. A kisfalusi bank egyénei, vezetése felett lehet gúnyolódni, lehet azt és azokat kicsinyelni, egyet azonban nem lehet kétségbevonni, hogy az illető helynek és gyakran vidéknek egyedüli vállalkozói s ebben a szerepökben nagy fontosságú szolgálatokat tesznek az illető vidék gazdasági életének. Aztán meg nem

szabad elfelejtenünk, hogy azok a külföldi bankóriások sem máról holnapra keletkeztek, hanem évtizedes fúziók és amalgamizációk eredményei s ott, ahol sok kis intézet nincs, ott nagy tőkekoncentrációkra sem lehet kilátás. A tőkekoncentrációk úgy mennek végbe, hogy a kisbankok vagy teljesen megszűnnek s felváltják őket a nagy bankok fiókjai, vagy pedig megtartják ugyan névleges önállóságukat, tényleg azonban beolvadnak a hatalmas pénzügyintézetekbe. A bankkoncentrációs folyamat kétségbevonhatatlan tényeivel már is találkozunk. Alig van hét, mely egy-két fuzióról, egy-két affiliációról hírt ne hozna. Az 1907. évi hitelválság adott különös lökést a koncentrációs folyamatnak, amelyet egy újabb válság bizonyára nagy mértékben gyorsítana. Az új bankok keletkezésének pedig legtermészetesebb ellenfelei a jól, olesón, gyorsan működő nagybankok, amelyekkel a versenyt fel sem vehetik.

A pénzügyintézeti bajok forrását mások abban látják, hogy a *saját és idegen tőke* között nincs a megfelelő arány. Csekély alaptőke és kis tartalék mellett, nagy betétek és nagy visszleszámolás. Ki mondhatná, hogy ez egészséges állapot? Es mégis, ennek a kifogásnak meg van az a jó tulajdonsága, hogy miatta még egy intézet sem bukott meg. Sőt meg kell állapítanunk, hogy legrégibb és legjobb intézeteinknél legkirívóbb az aránytalanság. A betétek ezeknél tízszeresen, sőt ennél is többszörösen haladják meg a saját tőkét anélkül, hogy biztonság szempontjából kifogásolhatók volnának.

Sokkal indokoltabbak a panaszok *pénzügyintézeteink immobil* volta felett. A pénzügyintézetek kihitelezéseinek természete, kell, hogy passzívái természetének megfelelően. Mivel pénzügyintézeteink passzívái túlnyomó részben rövid időre felmondható betétekből kerülnek ki, pénzügyintézeteink kényszerítve volnának abszolút biztos és liquid befektetéseket tartani. Rövid lejáratú biztos követelésekhez, váltókhöz, kötelezvényekhez, amelyek keletkezése biztosítékot nyújt arra, hogy az összeg, melyről szólnak, a lejárat napján pontosan befolyik, pénzügyintézeteink alig jutnak hozzá. Kizárja ezt az agrár-ország hitelszükségletének természete, kizárja hitelszervezetünk kevéssé differenciált volta, kizárja főleg hiteleszközeink gyér száma, az a körülmény, hogy a három hónapos váltó és az ötvenéves záloglevél közötti úrt valami közbenső mobil hitelpapírral áthidalni nem tudtuk, pedig az ország túlnyomó hiteligényeinek sem az egyik, sem a másik forma meg nem felel.

A pénzüntézetek elszaporodása, az aránytalanság a saját és az általuk igénybe vett idegen tőkék között, valamint sokat panaszolt immobilitásuk, olyan bajok, melyek a pénzüntézetek körén kívül, az ország társadalmi és gazdasági viszonyaiban lelik forrásukat s a pénzüntézetek belélete keretében ki nem írthatók.

*

Pénzüntézetek reformmunkájában nem is kell elérnünk mást, mint kiküszöbölni a tudatlanságot és fokozni az ellenőrzést. Intézetek sokoldalú tevékenysége, a fejlett üzleti élet bonyolult ügyletei, a nagy arányokban szaporodó betéti állomány okszerű kezelése és kihelyezése oly szakképzettséget igényel, minővel pénzüntézetek vezetőisége szokásos összetétele mellett nem rendelkezik. Ezen becstületes, de laikus kör szükségyszerű kiegészítése kíván lenni az intézeteken kívül álló és a szakértő elemet képviselő revizorok bevonása. Nem a mult mulasztásainak helyrehozására, hanem a jövő fejlődés lehetővé tételére és pénzüntézetek versenyképességének fokozására követeljük a revizori intézmény meghonosítását.

A *pénzüntézetek felülvizsgálása* nem tekinthető az autonómiába való indokolatlan beavatkozásnak, ha a pénzüntézetek önalkotta egyesülései vagy az arra hivatott revizorok érdeknélküli szövetségei által ejtetik meg. Külföldön sem tekintik a pénzüntézetek felülvizsgálatát a gazdasági szabadságba ütközőnek, sem gyámkodásnak a kisebb intézetek felett, hanem kizárólag a közérdek és egyes intézetek jól felfogott önérdeke követelményének. Innen van, hogy még oly államok is, amelyek gazdasági téren máig a laissez faire elvét vallják, amelyekben, mint Angliában és az Egyesült Államokban, az egyéni függetlenség, a társadalmi szabadság és öntevékenység a miénknél jóval tágabb térre terjed ki, a revizori intézmény nemcsak otthonra lelt, hanem törvényben kötelezően megállapított.

Nálunk sem lehet nézeteltérés aziránt, hogy a gazdasági szabadelvűség megtűri az intézetek ügykezelésébe való beavatkozást, feltéve, hogy a reviziók megejtését nem az *államra* bizzuk, hanem *autonóm* úton igyekezünk megvalósítani.

Az *állami revizió* nálunk csupán az egészen laikus nagyközönség volt híve, melyet e rendszer áldásainak titkaiba a napilapok avattak be. Valahányszor egy pénzüntézet bajba került, erélyes hangok hallatszottak, hogy a kormány küldjön

ki számvizsgáló szakértőket, akik időről-időre megvizsgálják az intézetek ügyvitelét. Ezek szerint az állam már csak azért is legalkalmasabb a felügyelet gyakorlására, mivel az általa kiküldött közeg nagyobb függetlenséget hoz magával s így feladata teljesítésében személyes indokok ritkábban gátolják véleményének pártatlan kinyilvánításában. A laikusok ezen felfogásával szemben szakemberek igen kicsinylőleg nyilatkoznak az állami revízió értékéről. Az állami revizor szerintök a helyi viszonyokat és a pénzintézet ügyfeleit nem ismeri, igen könnyen tévútra vezethető oly vagyontételeknek a könyvekbe való beállítása által, amelyek voltaképen nem érnek semmit. Csak a könyvvitel legyen sablonszerű, a megfelelő tételek egybevágók és az állami revizor meglegedetten távozik. A magánrevízió fölényét a fölülvizsgáló közeg nagyobb szakképzettségében, személyi viszonyok körül való alaposabb tájékozottságában és ennek révén a revízió hatályosabb keresztülvitelében lehet feltalálni. Az állami revízió hátrányául emlegetik még azt is, hogy az állam ez úton részletesebben tekinthet bele az intézetek viszonyaiba, ami által az adókötelezettség körül is szigorúbb ellenőrzést gyakorolna, mint bármely más vállalatnál. De az állami ellenőrzés rendszere nemcsak az intézetekre, hanem az államra nézve is nyomasztóvá válhatik. Az állam felügyeletében való bizakodás a közönség előrelátó óvakodását csökkenti, az intézet vezetőinek lelkiismeretét elaltatja, netán előforduló visszaélésekért pedig a kormányt teszi felelőssé, ami reputációját veszélyezteti.

Az európai államok ennek daczára csaknem kivétel nélkül, az északamerikai államok is túlnyomó részben az állami revízió mellett foglaltak állást.* Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy az állami ellenőrzés alatt álló inté-

* *Angliában* az 1891. évi takarékpénztári törvény egy állandó bizottságot létesített, melynek jogában és köteleességében áll a takarékpénztárak ügyvitelét megvizsgálni és az ellenőrzést teljesítő felügyelőket kinevezni. A felügyelet költségeit az államadóssági bizottság viseli, melynek e czélra 144.000 korona bocsáttatott rendelkezésére.

Francoziaországban az 1895. évi takarékpénztári törvény szabályozza részletesen az állami felügyeletet és ellenőrzést. Megvalósítására a kereskedelmi miniszteriumban főfelügyelő-bizottság állítottatott fel, mely évenként legalább egyszer egybegyűl s a takarékpénztárakat érintő kérdésekben véleményt ad. Az ellenőrzés szervezésére a törvény egy külön szabályzat megalkotását hagyta meg, amely az államtanács által kidolgoztatván, az 1895. szeptember 29-én lépett életbe.

zetek javarésze községek, tartományok és más nyilvánjogú területek tulajdonai, a magánpénzüzetek csak kivételesen helyeztetek az állam felügyeleti hatósága alá.

Az állami revízióval, nagy elterjedtsége dacára nem jó tapasztalatokat tettek Európaszerte. A takarékpénztárak történetének lapjai tele vannak panaszokkal az állami ellenőrzés

Olaszországban egy 1888-ból való törvény értelmében a takarékpénztárakra legfőbb szempontból a földművelésügyi, ipar- és kereskedelemügyi miniszter ügyel fel. A közvetlen és tényleges ellenőrzés a prefektusok kezeibe van letéve, akik oly esetekben, mikor az intézet alapszabályaitól eltér, a miniszteriumnak fentartott kezdeményezés bevárása nélkül is saját belátásuk szerint ejthetnek meg vizsgálatot és revíziókat.

Svájcban, ahol a takarékpénztárak épügy, mint minálunk, üzleti vállalatok, nincsen ugyan szövetségi törvény, mely az egységes állami felügyeletet megvalósítaná, egyes kantonok azonban fentartották maguknak a takarékpénztárak létesítése és működése felett való ellenőrzést.

Dánia 1880-ban rendezte utoljára a takarékpénztári ügyet, amikor is a belügyminiszteriumban egy takarékpénztári felügyelői állás szervezetet. A felügyelő kötelessége tájékozódni a takarékpénztár üzletmenetének módjáról és állásáról és személyesen megejteni helyszínen a vizsgálatot.

A *skandináv* felszigeten évente kötelesek a takarékpénztárak a revíziót megejteni és az erről szóló jelentést, különös részletezésével a biztosítási módnak, melynek ellenében vagyonuk kiköcsönöztetett, a kir. helytartónak beküldeni.

Oroszországban a takarékpénztári intézményt az állam egyedárústitotta, itt természetesen autonóm revízióról szó sem lehet. Azonban a kevés számú és csak rendkívüli kiváltság alapján működő magánbankok sem kerülhetik ki a kormány revízióját.

Romániában 1903-ban hozatott takarékpénztári törvény, mely az ottani hitelszervezet alapintézményeit, a népbankokat egyrészt közvetlenül a pénzügyminiszter által kinevezett felügyelők révén, másrészt a bukaresti központi banknak (Credit Agricole) való alárendelés folytán helyezi állami felügyelet alá.

Németország egyes államaiban több-kevesebb szigorral mindenütt meghonosított az állami felügyelet és revízió az egyes takarékpénztárak felett. *Poroszországban* az 1823-ból való kabinetrendelet hangsúlyozza a rendes pénztári revízióknak havorként való megejtését. Az 1896-ban kelt belügyminiszteri rendelet pedig az állami felügyeletet olyképp magyarázza, hogy a kormánynek joga van a takarékpénztári ügyekről mindenkor tudomást szerezni és az intézeteket megvizsgálni, vajjon a törvény határozatainak megfelelő eljárást követnek-e?

Ausztriában a takarékpénztárak revíziójának joga az 1844-iki regulatívumon alapszik. Eszerint valamennyi takarékpénztár vagyonkezelése az állami kormányzat szakadatlan és gondos felülvizsgálása alá esik. A takarékpénztári revíziók ennek ellenére a legnagyobb ritkaságok közé tartoztak. Csak legújában kezdte az osztrák kormány a regulatívum intézkedéseit szigorúbban alkalmazni és a revíziót illetőleg bizonyos rendszert létesíteni.

lanyhasága és eredménytelensége miatt. Angliában az állami felügyelet dacára a betevők keserves tapasztalatokra tettek szert. Több ízben nyilvánvalóvá lett az ellenőrzők tehetetlensége. Maga az államadóssági bizottság is gyakran hibás volt. Rosszul helyezte el a reábízott pénzeket és részben arra fordította, hogy az államkincstár számára pénzügyi műveleteket hajtson végre, anélkül, hogy a szenvedett veszteségekről elszámolt volna. Ezenfelül a túlzott állami rendszabályozás következtében a magántakarékpénztárak száma lényegesen csökkent. Az emberekre nézve — írja az angol takarékpénztári ügy egyik ismerője — kínos takarékpénztárakat kezelni ott, ahol az állam felelőssé teszi őket, mint saját hivatalnokait. Ausztriában maga a belügyminiszter kénytelen bevallani, hogy a takarékpénztárak ellenőrzésére kiszemelt kormánybiztosok működése nem kielégítő. Ezen közegek nem tesznek eleget azon követelményeknek, melyek a napi üzleti kérdéseket és kezelést érintő ellenőrzéshez fűzetnek. Még kevésbé lehet szó az ügyek előbbreviteléről, buzdítás, kezdeményezés, kioktatás útján. A politikai hatóságok pedig teljesen megbíznak a kormánybiztosok tevékenységében és közvetlenül csak akkor avatkoznak bele az ügyvitelbe, ha a fölmerült esetért a kormányhatóságot vonják felelősségre. A tapasztalás a többi országokban is igazolja, hogy a kormányközegek a felügyeleti jogot csak akkor gyakorolják, amikor valahol rendetlenség, hanyagság, vagy mulasztás merül fel. Rendszeres, ismétlődő, valamennyi intézetre kiterjedő revíziók sehol sincsenek, főleg szakértő állami tisztviselők hiánya miatt. A ritkán megejtett állami revíziókat is sablonszerű eljárás jellemzi, mely a teljesen eltűtő viszonyok között dolgozó nagyvárosi pénzügyintézet és a kis vidéki takarékpénztár közt nem tesz különbséget.

Az *autonóm revízió* fölénye az államival szemben abban áll, hogy az érdekeltek kiválóbb képzettségű revizorokról gondoskodhatnak, akik, mint a pénzügyintézeti ügyekben teljesen jártas szakférfiak, mélyebben behatolhatnak a pénzügyintézet üzleti működésének titkaiba. Ha pedig ugyanaz a revizor többször látogat el ugyanazon pénzügyintézethez, lassanként képessé válik a helyzetet és egyéneket annyira megismerni, hogy a felmutatott vagyონrészek értékét is elbírálhatja. A tapasztalás bizonyítja, hogy a szövetségi revízió előnyös abból a szempontból is, hogy nála a revizor, főleg kisebb pénzügyintézeteknél, oktatójává válik a kevésbé szakértő személyzetnek, jó tanácsokat

adhat a szabatos és egyöntetű könyvvitelre nézve és a felügyelő-bizottság tagjait is kioktatja ellenőrzésbeli teendőik tekintetében. Hátránya az autonóm ellenőrzésnek, hogy megéjtése a pénzüzetek önkéntes elhatározására van bízva, a felülvizsgáló szövetségnek kényszereszközök nem állanak rendelkezésére és épen azok az intézetek fognak kibujni az ellenőrzés alól, amelyek leginkább rászorulnának.

Elvileg tehát a szövetségi revízió felel meg legjobban a pénzüzetek ellenőrzéséhez fűzött követelményeknek, tényleg azonban csak akkor, ha a törvényben támpontot lel, vagyis kötelezővé tétetik és gondoskodás történik arról, hogy a központban a revizorok jelentései felülvizsgáltassanak és állandóan nyilvántartassanak.

*

Pénzüzeti revízióról olyan értelemben, hogy az intézetek számvitele és ügykezelése minden évben szakavatott, de nem az intézet szolgálatában álló szakférfiak által vizsgáltassék meg, hazánkban ezidő szerint szó sem lehet. Ha azonban leszállítjuk az ellenőrzés tekintetében támasztott követelményeket s különösen, ha e korlátozott igényeknek papirbiztosítékaival is megelégszünk, akkor kereskedelmi törvényünknek a részvénytársaságra vonatkozó fejezetében felismerhetjük a pénzüzeti revízió rudimentumait.

A kereskedelmi törvény javaslatának tárgyalása alkalmával ugyan indítványoztatott, hogy a részvénytársasági fejezetbe bankok, takarékpénztárak és jelzálogintézetekre vonatkozólag az ellenőrzés tekintetében szigorúbb szabályok iktattassanak, a javaslat azonban oly indokolással mellőztetett, hogy a törvény illető címe a kereskedelmi társaságokról általában intézkedik, tekintet nélkül a részükről művelt üzletágakra. Marad tehát a pénzüzetek számára is az a három ellenőrző közege, mely az összes részvénytársaságokra rendszerezítetett: a törvényszék, a felügyelő-bizottság és az egyes részvényes.

Az *utóbbival* hamar végezhetünk. Indolenciája eléggé ismeretes, hiszen tudjuk, hogy határozatképes közgyűlés összehozatala rendesen mennyi fáradságába kerül az igazgatóságnak.

A *törvényszék ellenőrzése* a kereskedelmi törvény szerint különösen a pénzüzetek alapításánál, a becégezés körül lép előtérbe, míg az intézet működése folyamán kiváltképen azt

tartozik vizsgálni, vajjon a közgyűlési határozatok nem ütköznek-e a törvénybe vagy az alapszabályokba és vajjon a közgyűlésen jóváhagyott mérleg a törvény 199. §-ában felállított sablon szerint készült-e.

Hogy ezen látszólag szűkkörű ellenőrzési kötelezettség is milyen lehetetlen terhet ró a bíróságra, azt hamar belátjuk. A cégjegyzék körébe tartozó ügyek elintézése egy-egy törvényszéki bíróra, mint szakelődóra van bízva. A bírónak, ki ezen katáskörrel felruháztatik, sem alsóbb fokon, sem korábbi tanulmányaiban nem volt alkalma a szükséges előismereteket megszerezni és azon gyakorlati érzéket elsajátítani, mely reabízott munkakörében föltétlenül megkívánatik. Egyszerre elébe kerülnek a legravasabb cégbejegyzési kérvények, szövevényes alapszabályok, fogós közgyűlési határozatok, körmönfont mérlegek és a bíró, aki a kereskedelmi ismeretek alapelveivel sem foglalkozott sohasem, aki a könyvvitel technikájába még elméletileg sem hatolt bele: alkosson magának tiszta fogalmat és védje meg a nagyközönség érdekeit esetleges túlkapásokkal szemben!

De feltéve azt a nem nagyon valószínű lehetőséget, hogy az illető bíró a szükséges képzettséggel rendelkezik, még akkor sem képes a legtehetségesebb bíró sem a törvény által előírt ellenőrzési funkció lelkiismeretes teljesítésére. Hiszen az egyes törvényszékek területén működő és ellenőrzés alá tartozó, nyilvános számadásra kötelezett vállalatok száma két és háromszáz közt váltakozik.

A kereskedelmi törvény alkotásakor talán képzelhető volt a kereskedelmi társaságoknak a törvényszékek részéről való ellenőrzése. Akkor, a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéktől eltekintve, átlag 30—40 társaság felett gyakoroltak a törvényszékek felügyeletet, azok is jobbára szakképzett emberek vezetése alatt álló intézetek voltak, amelyek bejelentési kötelezettségeiknek szabályszerűen eleget tettek.

De gazdasági életünk ezen aránylag fejletlen fokán is a kereskedelmi társaságok ellenőrzése a beküldött jegyzőkönyvek és mérlegek alaki felülvizsgálatára szorítkozott csupán. A tárgyi valóságot a törvényszék hivatalból nem kutatta, arról pedig, hogy az évi okmányok pontosan betérjesszenek és hogy azok a törvényben megállapított alaki kellékekkel bírjanak, eleinte az intézetek szakképzett közegei maguk gondoskodtak. Ez utóbbi körülmény, úgy látszik, lankasztotta a törvényszé-

kek formai ellenőrzését és innen van, hogy ez még abban az irányban sincsen rendszeressé téve, hogy mi módon ellenőrizze a kir. törvényszék azt, vajjon a kereskedelmi társaságok évenként beküldik-e közgyűlési jegyzőkönyveiket és mérlegeiket és vajjon ezek a törvényben foglalt kötelezettségeknek megfelelnek-e.

Ameddig a vidéki törvényszékek csak csekély számú részvénytársaság felett gyakoroltak felügyeletet, addig a kérdéses ellenőrzés egyéb intézkedés híján úgy történhetett, hogy a cégjegyzékvezető az év végén átnézte az okmánytári csomókat és úgy győződött meg, vajjon az egyes társaságok okmányait beküldötték-e. Jelenleg azonban az okmánytárak a kereskedelmi társaságok felszaporodása folytán oly nagy terjedelműek, hogy azokat a cégjegyzékvezetők, akik különben sok egyéb munkával vannak elhalmazva, többé nem vizsgálhatják át.

Tudtunkkal nincsen is ministeri rendelet, mely a formai ellenőrzés pontosabb keresztülvitelére a néhány törvényszéknél bevált törzskönyv vezetését rendelné el. Ez okból a kereskedelmi társaságok alaki ellenőrzési módja is törvényszékenként eltérő és felette hiányos. Megegyezik, hogy egyes intézetek hosszabb időn át semmi okmányt nem küldenek be és a hibát csak későn, vagy csupán a társaság feloszlásakor fedezik fel.

A kereskedelmi társaságok rendkívüli arányokban való szaporodása, valamint a cégjegyzéki irattárak szervezetlenségé folytán tehát részvénytársaságaink alaki ellenőrzése sincs kellően biztosítva. Az anyagi ellenőrzést az elmondottak után már nem is várjuk törvényszékeinktől. A bíró, tudjuk, nem szakember a pénzügyi üzletvitelben, ha ért is hozzá, nincsen ideje, ha pedig szakítana magának időt, akkor meg a kapott adatokból édes-keveset lát. Hisz a bírónak nincsen alkalma meggyőződést szereznie arról, hogy a kimutatott számok valók-e, hogy a feltüntetett értékpapirkészlet meg van-e, hogy a kezeségi kötvény aláírója fizetéképes-e, hogy a jelzálogos kölcsön kellő fedezetre adatott-e.

Mindezt csak a társaság üzletvitelét alaposan ismerő, de abban részt nem vevő szakértő közege mondhatná meg.

Az üzletvitel lényegére vonatkozó ellenőrzést a törvény értelmében a *felügyelő-bizottságnak* kellene gyakorolnia, mely e célból a részvénytársaság nélkülözhetetlen szervéül van odaállítva.

Harmincéves tapasztalat mégis azt mutatja, hogy a felügyelő-bizottságok nagyon békét hagytak az intézeti ügyeknek. Kétszer-háromszor évenként elmentek az intézet helyiségébe, a pénztárzárlatnál jelen voltak és év végén az eléjük tett mérleget aláírták anélkül, hogy az abban foglalt tételek helyességéről meggyőződtek volna. Leltárfelvétel, amelyhez szakértelem sem kell és amely oly természetes próbája a mérlegnek, hogy ha nem is mindig, de legtöbb esetben fel derítené a visszaéléseket: legtöbb felügyelő előtt ismeretlen fogalom.

A felügyelő-bizottságot egyébiránt az igazgatóság által vezetett közgyűlés választja. Természetes törekvése az igazgatóságnak, hogy saját embereiből igyekezzenek felügyelőket beválasztani, akik viszont elnézők az igazgatósággal szemben. A szorgoskodó felügyelőt általában véve nem kedvelik. De ha ennek ellenére is a felügyelő lelkiismeretesen akarja végezni kötelességeit, a szükséges szakértelem hiánya akadályozza azok teljesítésében. Néhol, igaz, igyekeznek a felügyelő-bizottságot kereskedőkből összeállítani, de a pénzügyintézeteket csak ezek ügyvitelében és a könyvvitelben teljesen jártas egyének ellenőrizhetik, amilyeneknek azon kis- vagy középkereskedők nem igen mondhatók.

Innen van, hogy a felügyelő-bizottságba vetett bizalom általában véve nem nagy s a felügyelő-bizottság jelentései már elolvasásra sem érdemesíttetnek. Egyébiránt nem is szoktak sokat mondani. Betéve tudja azt minden pénzügyintézeti gyakorlónak, hogy «a keresk. törvény és alapszabályokhoz híven az intézet könyveit évközben többször megvizsgálták» és azt — amint az Kis-Cellben, Sopronban, Érsekújváron, Kassán, Károlyvárosban is történt — mindenkor a legnagyobb rendben találták, a mérleg egyes tételeit a fő- és segédkönyvekkel összehasonlították és meggyőződtek arról, hogy a mérleg helyes és a tényeknek megfelel.

A felügyelő-bizottság intézménye, amint látjuk, szintén nem vált be a pénzügyintézeti ellenőrzés alkalmas közegéül, pedig ez volna az egyedüli társasági szerv, melynek a törvény, a közgyűlés mellett, ellenőrző hatáskört tulajdonít.

Ha azonban a dolog úgy áll, hogy a pénzügyintézeteknek mai szervezetökben az ellenőrzés gyakorlására megfelelő szervük nincsen, holott köztudomású, hogy a szakszerű, szigorú ellenőrzés alkotja azt a biztonsági szelepet, mely az intézet forgalmi életében a haladást garantálja: akkor önként követ-

kezik, hogy minden intézetnek elsőrendű feladata, miként az ellenőrzés pontos, lelkiismeretes és következetes végrehajtásáról más módon gondoskodják. Az ellenőrzés pontosan, lelkiismeretesen és szakszerűen azonban az intézeten kívül álló és az intézet vezetőségétől független szakértők útján hajtható végre.

A bukott intézetek legtöbbször tapasztalni lehetett, hogy az igazgató vagy vezető bizalommal volt a kezelő-személyzet iránt, az igazgatóság bízott az igazgatóban, a felügyelő-bizottság az igazgatóságban, a részvényesek egyeteme, a közgyűlés pedig valamennyiben. Az így megnyilatkozott sokoldalú bizalom közepette megbukott az intézet és a kiábrándulók kezdik belátni, hogy a belső bizalom nem lehet alapja egy intézet szilárdságának és a nagyközönség érdekei megóvásának; mivel a belső bizalom nem töltheti be azt a teret, ahol komoly kötelesség teljesítésének van helye. A bizalom csak az emberi vonás és nem munka, pénzügyintézeteink gyakorlati érvényesüléséhez és a hozzáfűződő érdekek kellő megóvásához komoly szakértelmes munka szükséges. Ezt a munkát azonban kellő irányítás és főleg kellő ellenőrzés hiányában nem mindenütt fejtik ki a megfelelő mértékben. A pénzügyintézeti reformnak ép ezért a kezelés formászerű ellenőrzése, javítása és szigorítása a lényege, ez az, amiben a reformnak célszerű eszközeit kerestünk kell.

A fennálló pénzügyintézeti egyesülésekkel tett tapasztalatok azonban azt bizonyítják, hogy a pénzügyintézeteink még idegenkednek a központi felülvizsgálóktól és a pénzügyintézeti egyesülések közreműködését rendszerint csak akkor veszik igénybe, ha már baj van. Holott az igazi, az ideális revízió feladata nem a visszaélések okainak utólagos megállapítása, hanem azok megelőzése és csírájukban való elfojtása, legértékesebb része pedig az a kioktatás, melyben a központból jövő, sokat látott és tapasztalt szakértő, az intézet tisztikarát, igazgatóságát és felügyelő-bizottságát részesíti.

A tisztán önkormányzati alapon nyugvó felülvizsgálati rendszer ép azért csak elvben felel meg a pénzügyintézeti ellenőrzés és gazdasági szabadelvűség követelményeinek, a tények világában ellenben a köteléki tagok szabad elhatározásán és önkéntes alávetésén nyugvó ellenőrzés alól éppen azon intézetek vonják ki magukat, amelyeknek az ellenőrzésére a legnagyobb szükség volna.

A helyes megoldás csak úgy képzelhető, hogy a törvényhozás valamely autonóm szervet (pénzügyintézetet, pénzügyintézetet, pénzügyintézetet) a felülvizsgálatok megejtése körül hatósági tekintéllyel felruházza, oly módon mint azt az angol, hollandi és olasz revizori kötelekekkel az illető államok törvényhozásai megtették.

Az ellenőrzési kényszer kiterjedne az összes hazai pénzügyintézetekre, amelyek a takarékbetéti üzletet művelik és amelyek alaptőkéje a 10 millió koronát meg nem haladja. Csupán ez a két megszorítás látszik indokoltnak. Az első azért, mert a pénzügyintézet ellenőrzésnek egyik alapeszméje a jobbra laikusokból álló vezetőség útbaigazítása és az intézet jószágában néha vakon bízó közönség érdekének védelme. Ott azonban, ahol betéteket nem fogadnak el, hanem tisztán spekulacionális eszközökkel és célokból dolgoznak, sem a kioktatásnak, sem az üzletfelekért való aggodalomnak helye nem lehet. A tízmilliót meghaladó alaptőkével rendelkező pénzügyintézeteknek a szövetségi ellenőrzés alól való felmentést pedig indokoltá teszi az a körülmény, hogy ezen intézetek üzletköre oly tág, ügyleteik annyira bonyolultak, hogy itt lelkiismeretes ellenőrzés gyakorlása céljából külön szervezetre volna szükség. A legtöbb nagyobb banktényleg külön ellenőrző és felülvizsgáló osztályt vagy berendezkedést tart fenn, úgy hogy ezeknél kívülről jövő ellenőrzésre kevesebb szükség van.

Kisebb intézeteknél ellenben, melyek a legkülönbözőbb üzletágakat karolják fel, teljesen független és igazán szakértő közeget nem lehet nélkülözni, s csakis ilyennek beállítása biztosíthatja azt az ellenőrzést, mely nem utólag kiabál és siránkozik, hanem a visszaélést megelőzőleg lép fel és csírájában fojtja el.

A szövetségi ellenőr a pénzügyintézeteknek a közgyűlés által három évre választott és három évenként váltakozó szerve, aki a felügyelő-bizottság kültagjaként működik és ezen minőségében mindent, amit a törvénybe, alapszabályokba, közgyűlési határozatokba vagy az intézet üzleti céljaiba ütközőnek vél, azonnal tudat a felügyelő-bizottsággal, mely ezután törvényadta jogával él.

A külső ellenőrzésnek törvénybeli rendszeresítése mellett fentartandó, sőt általa fejlesztendő a belső ellenőrzés. A pénzügyintézet helyes ügyvitelhez ugyanis nemcsak kívülről jövő tanácsok és útmutatások, valamint külső közegek megnyugtása

szükséges, hanem elsősorban állandó, szerves ellenőrzés magában az intézetben és annak közegei között. Minden pénzügyintézeti művelet csak eredetétől fogva ellenőrizhető, amit csak oly közegek láthatnak el sikeresen, akik az üzlet keletkezésének előfeltételeit ismerik, e lebonyolítás módját szemmel tartják. Ezért van szükség a kívülről jövő felülvizsgálaton kívül belső ellenőrzésre és mindazon közegek közreműködésére, melyek az üzletvitel ellenőrzésében eddigelé résztvettek.

Ezen közegek: a napibiztos és a felügyelő-bizottság, tudjuk, a múltban nem igen váltak be. Ami azonban csak az intézmények újjászervezését, nem pedig kiküszöbölését teszi indokoltá.

Ha a *napibiztosnak* a hatásos ellenőrzés tekintetében megfelelő szerepet jelölünk ki, ha a napibiztos nem lesz az ügyvitel néma, tétlen szemlélője, ha azt megfelelő módon folyvást ellenőrzi: akkor a napibiztosi intézmény az ellenőrzésnek igen hasznos, kivált kisebb intézeteknél más módon alig pótolható eszközévé válik.

Az intézetben kívül álló ellenőrző közeg rendszeresítése nem teszi feleslegessé a felügyelő-bizottságot sem, a kettő egymást munkájában támogatná és kiegészítené. Azonban a *felügyelő-bizottság* is újjászervezendő. Mindenekelőtt szükség van a felügyelő-bizottság teendőinek tüzetesebb meghatározására. Jelenlegi törvényünk szerint a bizottságnak csak «jogában áll a társasági ügyek meneteléről tudomást szerezni», ehelyett a társasági ügyvezetésnek ellenőrzése nem jogává, hanem kötelességévé teendő, még pedig nem csupán a felügyelő-bizottságnak, mint személyösszességnek, hanem minden egyes tagjának. Mivel pedig a felügyelő-bizottságokkal szemben legtöbb gáncsra az a körülmény adott okot, hogy tagjaik a pénzügyintézeti kezelésben és a kettős könyvvitelben megfelelő jártassággal nem bírnak, kimondandó, hogy minden felügyelő-bizottságban legalább egy szakértőnek kell lennie, kinek képesítését egy e célra kiadandó rendelet állapítja meg.

A felsorolt reformok javarészt a részvénytársasági jog keretében volnának megoldandók, de miután ez még jóideig késhetik, a pénzügyintézetek ellenőrzéséről külön törvény alkotandó. Bármilyen formában oldassék is meg az ellenőrzés kérdése, szankciója csak egy lehet, hogy a cégbíróságok a mérleg megállapítását, az alaptőke felemelését vagy leszállítását s egyéb az intézet szervezetének megváltoztatását tárgyazó

közgyűlési határozatot mindaddig ne vegyék tudomásul, míg a szövetségi ellenőr azokat nem láttamozta; az ellenőrzött intézetnek a felülvizsgáló sérelmes eljárása ellen jogorvoslata lévén a felügyelőhatósághoz, amelyről a törvény külön gondskodik.

Az ellenőrzés ezen módja a pénzüintézetek autonómiáját nem sérti, üzletvitelöket nem akadályozza, sőt emeli súlyukat, hitelképességüket és megbízhatóságukat.

Pénzüintézeteinknek mindenestre becsületére válik, hogy hatvan éves multjuk alatt minden állami beavatkozás, gyámkodás és ellenőrzés nélkül nemcsak hogy vissza nem éltek a közönség bizalmával, hanem arra minden tekintetben érdemesnek bizonyultak.

E tény egyfelől jogot biztosít pénzüintézeteinknek, másfelől kötelességet ró reájuk. A jog abban van, hogy pénzüintézeteink azon természetes alapokon, melyeken a közönség osztatlan elismerését kivívták, fejlesztessenek tovább, a multjuk által reájuk rótt kötelesség pedig, mindent megtenni abban az irányban, hogy jó hírnevük továbbra is fenmaradjon. A jog és kötelesség ezen korán felismert dualizmusa érlelte meg már négy évtizeddel ezelőtt pénzüintézeteinkben azt az elhatározást, hogy egymással szövetkezve olyan intézményt létesítsenek, amely az államtól függetlenül saját hatáskörében honosítsa meg az önkormányzati ellenőrzést.

Az időközben megalakult pénzüintézeti egyesületek ugyan mind programjuk sarkételévé tették az ellenőrzést, de nem boldogultak vele, mert éppen a fővárosi nagybankok tartották távol magukat a mozgalomtól, pedig ezek erkölcsi nyomást gyakorolhattak volna a kisebb intézetekre; részben meg azért, mert a tisztán önkormányzati alapon álló felülvizsgálati rendszer nem felel meg a hozzáfűzött várakozásoknak.

A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy a pénzüintézetek, kényszereszközök híján, önkéntes elhatározással nem veszik oly sűrűn igénybe a köteléki felülvizsgálatokat, mint azt a betevők és a nagyközönség megnyugtatósa, a modern üzletviteli technika elsajátitása, a tisztességtelen verseny elnyomása, szóval a pénzüintézetek saját jól felfogott érdeke megkivánja. Ezért válik szükségessé a pénzüintézetek önkormányzati ellenőrzésének törvényi alapra való fektetése.

II. Az önkormányzati ellenőrzés törvényi szabályozása.*

Gazdasági életünk számottevő intézményei között nincsen egy sem, amelyet a törvényhozás tevékenysége annyira érintetlenül hagyott, mint a hazai pénzügyintézeteket. Számra meghaladván a kétezret, a hazai pénzügyintézetek a nemzeti vagyion óriási hányadának letétményesei és így jelentőségre nézve minden más gazdasági tényező eltörpül mellettük az országban. Mégis, ha pénzügyintézeteink alapításának, szervezetének, működésének, megszűnésének módja és formái után kérdezősködünk, nem találunk törvényt, mely közvetlenül ezen kérdésekről rendelkezne. Néhány adó- és illetékjogi szabálytól eltekintve, a pénzügyintézet kifejezését is alig ismerik törvényeink, nem is szólva arról, hogy a pénzügyintézet fogalmát, mibenlétét a törvényeinkben épügy, mint a gyakorlatban, mély homály fedi. Nem ismerjük azon lényeges kellékeket, melyek a pénzügyintézetet azzá teszik ami, melyek a pénzügyintézetnek, mint olyan-
nak jogokat biztosítanak, vagy arra kötelezettségeket rónak. Részvénytársasági, szövetkezeti formát, közkereseti társaságot vagy csak egyszerű természeti személyt tételez-e fel a pénzügyintézet? Nem tudjuk. Legfeljebb azt lehetne talán a pénzügyintézet ismérvéül felállítani, hogy iparszerűleg «bank- és pénzügyváltói ügyletekkel» (K. T. 259. §. 2.) foglalkozik.

A laissez faire elvének a pénzügyintézeti élet terén való korlátlan érvényesülése annál csodálatosabb, mert sehol Európában, de még az Egyesült-Államokban sincs ország, amely a pénzügyintézetek működését oly szabályozatlanul hagyta volna, mint hazánk. Magyarországot kivéve nincsen kulturállam, amely a takarékpénztárak alapítását és működését bizonyos fokú állami, kormányhatósági vagy más közfelügyelet és ellenőrzés alá nem helyezte volna.

* A Pénzügyintézeti Szemle 1906. októberi 1. számából.

Az állami beavatkozás lehetősége és veszélye érlelte már három évtizeddel ezelőtt pénzügyintézeteinkben azt az elhatározást, hogy egymással szövetkezve, közös érdekeik képviselőjére, védelmére és fejlesztésére egy intézményt létesítsenek, amely az államtól függetlenül, saját hatáskörében fogja a pénzügyintézetek ügyeit intézni.

Az elhatározás csak 1903-ban öltött testet, amikor a Pénzügyintézetek Országos Szövetsége megalakult, amely épügy mint mindazon kötelek, amelyek az utóbbi években a külföldön és hazánkban megalakultak, programjának sarkételül az önkormányzati ellenőrzés meghonosítását tűzte ki.

Az érdekeltek önalkotta szövetségei útján megejtendő felülvizsgálatok látszólag törvényhozási alapot és szabályozást nem igényelnek. Ha azonban nem elvont tételeket, hanem a hazai rövid és külföldi hosszú tapasztalatokat vesszük alapul, csakhamar arra a meggyőződésre jutunk, hogy a tisztán önkormányzati alapon álló felülvizsgálati rendszer nem felel meg a hozzáfűzött várakozásnak.

A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy a pénzügyintézetek kényszereszközök híján, önkéntes elhatározással nem veszik oly sűrűn igénybe a köteléki felülvizsgálatokat, mint azt a betevők és a nagyközönség megnyugtatója, a modern üzleti technika elsajátítása, a tisztességtelen verseny elnyomása, szóval a pénzügyintézetek saját jól felfogott érdeke megkívánja. Ezért válik szükségessé a pénzügyintézetek önkormányzati ellenőrzésének törvényi alapra fektetése.

Törvényjavaslat a pénzügyintézetek ellenőrzéséről.

1. §. Pénzügyintézetnek jelen törvény alkalmazásában az a részvénytársaság tekintetik, amely iparszerűleg bank- és pénzügyintézetekkel foglalkozik és ezek közt a takarékbetét-üzletet is műveli.

2. §. Minden pénzügyintézet, ha saját vagyona (alap- és tartalék-tőkái) a tízmillió koronát meg nem haladja, ellenőrzés alatt áll.

3. §. Az ellenőrzés kiterjed az intézet könyv- és üzletvitelének megvizsgálására, valamint a mérleg és nyereség-veszteségszámla helyességének elbírálására.

4. §. Az ellenőrzés minden évben egyszer megejtendő szakértői felülvizsgálat útján megy végbe.

5. §. Az ellenőrzést a Pénzügyintézetek Országos Szövetsége kötelékébe felvett intézetek felett ezen Szövetség felügyelete

alatt működő felülvizsgálók, a többi intézetekre nézve a főtelep székhelye szerint illetékes törvényszék hites szakértői gyakorolják.

6. §. Az ellenőrző közegek képesítését, eljárását, díjait a Szövetséghez tartozó intézetekre vonatkozólag a Szövetség választmánya, a törvényszék ellenőrzése alatt álló intézetekre nézve miniszteri rendelet szabályozza.

7. §. Az ellenőrző közegeket a Szövetség, illetőleg a törvényszék e célra szolgáló lajstromába felvett egyének közül a pénzügyintézet rendes közgyűlése választja meg három évre.

8. §. Az ellenőrző közegek eljárása ellen előterjesztésnek van helye a felügyelő hatósághoz, mely a vitás kérdésben végérvényesen határoz.

9. §. Az ellenőrzés szabályszerű gyakorlását a felülvizsgáló a pénzügyintézeti mérlegre vezetett aláírásával tartozik bizonyítani. Ezen aláírás nélkül a cégbiróság a mérleg megállapítását tudomásul nem veheti.

10. §. Jelen törvény végrehajtásával a kereskedelemügyi, a pénzügy- és igazságügyminiszterek bizatnak meg.

*

A fentiekben tervezett ellenőrzés csak a részvénytársasági alapon működő intézeteket tartja szem előtt, miután a hitelszövetkezetek ellenőrzéséről az 1898 : XXIII. t.-c. részben már amúgy is gondoskodott, a tervezett szövetkezeti törvényjavaslat pedig az ellenőrzést amúgy is kiterjeszteni és szigorítani szándékozik. A részvénytársasági és szövetkezeti formán kívül egyéb alakban jelentkező pénzügyintézetek pedig olyan alakulatok, melyek úgyszólván egyedenként váltakoznak és így egyöntetűen nem szabályozhatók. Ezek azonban az ellenőrzés elmaradásával nélkülözni fogják azt a közintézményi jelleget, melyet az ellenőrzés alá tartozó pénzügyintézetek ezáltal nyernek. Legfeljebb a községi takarékpénztárakról kellene külön gondoskodni, ha ugyan ezek az intézmények az idők folyamán fejlődésképeseknek mutatkoznának.

A részvénytársasági alakon kívül a pénzügyintézet ismérvének tekintetik a bank- és pénzváltói ügyletekkel való iparszerű foglalkozást, amely körülmény egymagában véve a K. T. 258. §. 3. pontja szerint csak kereskedővé tesz.

A harmadik kriterium, mit a §. a pénzügyintézethez fűz, a takarékbetéti üzlet művelése. Az ellenőrzést ugyanis első sorban

az a körülmény teszi indokolttá, hogy pénzügyeink a nemzeti vagyonnak óriás hányadát kezelik, úgyszólván minden biztosíték nélkül. Az ebből származható bajok elhárítására igen eltérő javaslatok eszeltettek ki. Voltak, akik a betevőknek csőd esetére elsőbbségi jogot akartak biztosítani, míg mások bizonyos számszerű arányt kívántak az alaptőke és a betétállomány nagysága között megállapítani. Mindezeknél hathatósabb biztonsági szelentyűnek ígérkezik az időnkénti alapos revízió. A § idevonatkozó megállapításának egyik természetes következménye lesz, hogy a «takarékpénztár» elnevezést csak a revíziónak alávetett intézetek fogják használhatni.

A 2. §. megszorítja a felülvizsgálat alá tartozó intézetek körét, amikor a tízmillió koronán alul maradó intézetekre korlátozza. A vagyon megállapításánál az alap- és tartaléktőke között nem lehet különbséget tenni, mivel gazdasági szempontból mindkettőnek ugyanazon biztosítéki jellege van. Ami magát a megszorítást illeti, arra nézve indokainkat már előadtuk (l. 48. o.).

A 3. §. az ellenőrzés tárgyi terjedelmét állapítja meg. Minden és mindenki ellenőrzendő, ez az alapos felülvizsgálat jelszava, mivel azonban kifelé az intézet képét a mérleg és a nyereség-veszteségszámla mutatja, ezek megvizsgálását külön kellett az elbírálás tárgyai közül kiemelni.

A 4. §. évenkénti felülvizsgálatokat vesz tervbe, szemben a szövetkezetekről szóló törvényjavaslattal, mely megelégszik a kétévenkénti felülvizsgálattal. A kétévi felülvizsgálat amellett, hogy a pénzügyi élet legfontosabb aktusát, az évi lezárást nem ellenőrizheti idejekorán, olyan munkatorlódást idéz elő, amelynek az évenkénti felülvizsgálatokkal elejét vehetni.

Az 5. §. a felülvizsgálati felügyeleti hatóságot vagylagosan állapítja meg. A helyes és végleges megoldás ugyan az volna, ha a törvényhozás a pénzügyi intézetek erkölcsi alapon nyugvó kötelékébe való belépésre kényszerítené a hazai összes intézeteket és ez úton azoknak egységes érdekképviseletet és közös ellenőrzési fórumot teremtené. Atmenetileg mégis a szövetkezeti törvényjavaslatban kontemplált ellenőrzési rendszer meghonosítása látszik könnyebben végrehajthatónak, mely szerint a bíróság volna hivatva az e célra kiképzett szakértők köréből felülvizsgálókat választani és azok működésére felügyelni, az országos kötelék tagjai felett azonban csak a köteléki központ gyakorolja az ellenőrzést.

A 6. §. a felülvizsgálók tervbevett kétféleségére való tekintettel különböző képesítés, eljárási és díjazási szabályzatot látszik statuálni. Mégis valószínű, hogy eltérés a kettő közt nem lesz, mert a kormány a Szövetség véleményét ezen kérdésekben meg fogja hallgatni s ez úton egységes szabályok lesznek létesíthetők.

A 7. §. szerint a felülvizsgáló ellenőrt az intézet közgyűlése választja három évre. Törvényi támpontot nyervén a revízió, nincs feltétlenül szükség arra, hogy a közgyűlés válaszsza a felülvizsgáló közeget, hanem a felülvizsgáló hatóságok egyszerűen kirendelhetnék. Ez utóbbi megoldási mód mindazonáltal csak szükség esetére vétetik fel azon törvényhozások részéről, amelyek, mint az angol, az olasz, a német stb. a revizori intézményt a részvényjog keretében kötelezővé tették. A pénzügyintézetek autonom rendelkezési jogának épségben tartására és a felülvizsgáló közegek közt kifejlődő egészséges verseny céljából helyesebbnek tartjuk mi is azt a korlátolt választási szabadságot, mely szerint a pénzügyintézet közgyűlése az alkalmasoknak talált egyének közül szabadon szemeli ki azt, kit az intézetek felülvizsgálatára legmegfelelőbbnek vél.

A 8. §. a felülvizsgált intézetnek jogot ad arra, hogy a felülvizsgáló jogtalannak vélt eljárása ellen a felügyeleti hatósághoz jogorvoslattal forduljon. A felülvizsgálónak adott nagy discretionárius hatáskör ellensúlyozására ily intézkedésre feltétlen szükség van.

A 9. §. az ellenőrzés hathatós gyakorlása és komolysága érdekében szankcióról gondoskodik. Részvényjogunk mai állása mellett ezt abban láttuk, hogy a cégbíróóságok a mérleget csak akkor hagyják jóvá, ha a hites felülvizsgáló vagy előterjesztés folytán a felügyelő hatóság láttamozta.

Az ügyek rendes folyása mellett aligha üti fel fejét a szankció, ha pedig mégis alkalmazásba jönne, csak hitelszervezetünk fattyúhajtásait fogja letördelni. Már pedig ez az egy cél is érdemes arra, hogy régi, becsületes intézeteink megnyítsák kapukat a revizori intézmény önkéntes befogadására.

Az önkéntes befogadás addig, amíg a törvényhozás e kérdésben megszólalhat, abban állana, hogy a nagyobb visszszámítoló- és jelzálogkölcson átvállaló pénzügyintézetek csak olyan intézetekkel lépnének összeköttetésbe és tartanak fenn az összeköttetést, melyek elvben alávetik magukat a kívülről jövő és érdektelen szakértő által foganatosított revízióknak.

III. Az önkormányzati ellenőrzés keresztülvitelének szabályozása.*

Ha valahol, úgy a pénzügyi felülvizsgálók működésére alkalmazható az angol szállóige: «Men not measures», hogy emberekre, nem pedig szabályokra van szükség. Első tekintetre ugyan ez elv feleslegessé látszik tenni azt a szabályzatot, melyet alábbiakban közlünk és amelyet rövidesen revizori szabályzatnak nevezünk. Mégis ott, ahol laikus igazgatók vezetnek az intézetek ügyeit és laikus felügyelők ellenőrzik a vezetést, ahol tehát szakemberek hiányában vannak, igen jótékony hatása lehet e szabályoknak is. A pénzügyi felülvizsgálók működése azonfelül sokkal újabb keletű, semhogy a bizalmat oly mértékben kiérdemelhetnék volna, mely indokolná tevékenységük szabályozatlanul hagyását. Tehát nem a felülvizsgáló közegek kiképzése végett, hanem a felülvizsgáló intézet és a felülvizsgáló kölesönös viszonyának megállapítása és a felülvizsgálók egyöntetű eljárásának biztosítása érdekében van szükség egységes és lehetőleg valamennyi felülvizsgáló megejtésénél irányadó alapelvek megállapítására.

I. A felülvizgálat szervezése.

1. §. A «Pénzügyi Intézetek Országos Szövetsége» alapszabályai 2. §. n) pontja értelmében a vidéki pénzügyi intézetek ügykezelését, számadását és mérlegét az illető intézet kívánatára szakferfiak által megvizsgáltatja.

2. §. Azon intézet, mely a felülvizgálatot óhajtja, ezen kívánságát írásban a Szövetség elnökénél bejelenti, annak megjelölésével, vajjon a felülvizgálat általános vagy részleges legyen s hogy ez utóbbi mire terjedjen ki.

* A Pénzügyi Szemle 1906. október 15. számából.

3. §. A felülvizsgálatot a felülvizsgálandó intézet részéről megállapított időben a Szövetség elnöke által esetről-esetre kijelölendő egy vagy két szakférfiú végzi.

Indokolás.

Az 1. §. intézkedése a pénzügyi ellenőrzés kérdésének mai állapotából indul ki, mely szerint egyfelől a Szövetséghez tartozó intézetekre nézve sem kötelező a revízió, másfelől a köteleken kívül működő intézeteknek is rendelkezésére áll. A vizsgálat «az intézet» kívánatára ejtetik meg, tehát a felülvizsgálatot kérők köre legáltalánosabban van megjelölve. Kérheti a közgyűlés, az igazgatóság, a felügyelőbizottság, de a Szövetség jogosítva lesz kiküldeni felülvizsgálóját akkor is, ha külön megbízó szerv felemlítése nélkül cégszerűen aláírt levélben történik a felszólítás. Részvényjogunk mai állása szerint a pénzügyi intézetek egy vagy több évre a felügyelőbizottság mellé is választhatnak külső felülvizsgálót. A keresk. törvény ugyanis nem szab határokat azoknak a kinevezéseknek és választásoknak, amelyeket a közgyűlés vagy igazgatóság foganatosíthat, sőt a 193. §-ban azt is megengedi, hogy a társasági ügyek vitelével, valamint a társaságnak az ügyvitelre vonatkozó képviselétével más meghatalmazottak is megbizassanak. Nem korlátozza a törvény a megbízók körét sem. Ebből világos, hogy a közgyűlésnek igenis joga van ahhoz, hogy az igazgatóságon és felügyelőbizottságon kívül más közegeket is válasszon és nekik olyan ügykört és teendőt szabjon ki, aminőt a keresk. törvény keretein belül az alapszabályok megengednek. Az igazgatóság elnökét és a vezérigazgatót is sok helyütt a közgyűlés választja, sok pénzügyi intézetben azonfelül u. n. választmány is működik, melyet a keresk. törvény szintén nem ismer. Azt sem lehet következtetni a törvénynek a felügyelőbizottság teendőit szabályozó szakaszaiból, hogy amire a felügyelőbizottságnak joga van, azzal az alapszabályok egyúttal más közegeket nem ruházhatnak fel. Ezekből kitűnik, hogy a felülvizsgálói állások szervezésére nem kell a részvényjog módosítását bevárni, hanem az az általunk tervbe vett önkormányzati ellenőrzés mellett is megoldható.

A 2. §. szintén a fakultatív ellenőrzés eszméjéből indul ki. Ott, ahol az ellenőrzés kötelező, minden és mindenki ellenőrzendő, ahol azonban az ellenőrzés csak kívánatra történik, a kívánó félnek jogában áll az ellenőrzés kereteit megállapítani.

Igy jutott el a szakasz a részleges felülvizsgálat statuuálásához, értvén ezalatt az üzletágak egyik-másikára, a leltárra, vagy a mérlegre stb. szorítókozó felülvizsgálatot. Az intézet momentán megnyugtatóására néha elegendő lehet a részleges felülvizsgálat is, de a szorosabb értelemben vett pénzüntézet ellenőrzés eszméjétől meglehetősen távol áll.

A felülvizsgálati kérelemnek az elnökhöz való címzését a vizsgálat keresztülvitelének verbum regense a diszkreció sugalmazta, amelynek célja, hogy ugy a felülvizsgálat okairól, valamint megejtéséről és eredményéről a lehető legkevesebb ember, úgyszólván csak a közvetlenül érdekeltek szerezzenek tudomást.

A 3. §. a felülvizsgálandó intézet érdekében van megállapítva, nehogy a felülvizsgáló olyan időpontot válasszon, amikor munkájával esetleg az üzletvitelt akadályozná. Ez természetesen nem zárja ki a váratlan vizsgálatokat oly esetekben, amikor a halogatás a felülvizsgálatra okul szolgáltatott körülmények vagy üzletesemények megsemmisítését vagy megváltoztatását vonná maguk után és amikor a fölülvizsgálatot maga az intézet kéri.

A szakértők száma vagylagosan van egy és kettőben megállapítva, kívánatos volna mindazonáltal, ha minden egyes esetben két szakértő működne közre, nehogy az intézetnek adandó tanácsokban és a felülvizsgálati véleményben esetleg egyéni nézetek jussanak kifejezésre.

II. A felülvizsgáló képesítése és alkalmazása.

4. §. Felülvizsgáló csak olyan egyén lehet, aki a könyvvitelben, pénzüntári kezelésben és ellenőrzésben, valamint a pénzüntézet szakma összes ügyeiben jártassággal bír s erről a Szövetség felügyelete alatt lefolyt vizsgálaton tanuságot tett. Ismert képzettségű és kipróbált gyakorlati szakembereknek az igazgatóság a vizsgát kivételesen elengedheti.

5. §. A megválasztott felülvizsgáló írásbeli nyilatkozata mellett, melyben jelen szabályzatot magára nézve kötelezőnek ismeri el, az igazgatóság ülésében a következő fogadalmat teszi le: «Becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy mint a Pénzüntézetek Országos Szövetsége felülvizsgálója a fennálló szabályokat hűségesen megtartom, kötelességeimet lelkiismeretesen teljesítem, a rendelkezéseimre bocsátott és megtudott

adatokat a legszigorúbban megőrizendő titkonnak tekintem s a tölem, mint felülvizsgálótól kívánt véleményeket pártatlanul, legjobb meggyőződésem szerint állítom ki.»

Indokolás.

A 4. §. a felülvizsgáló közeg képesítésének kellékeit állapítja meg. Mint minden reform, úgy a pénzügyintézetek ellenőrzésének kérdése is csak arra alkalmas emberek nevelésével oldható meg. Külföldön ma már igen magas mértéket alkalmaznak a revizorok képesítésénél, Anglia pedig, amint tudjuk, szinte érthetetlen igényeket támaszt a hites számvizsgálókkal szemben. Hazánkban minimális előtanulmánynak látszik a kereskedelmi iskolai végzettség, megtoldva néhány évi pénzügyintézeti gyakorlattal és a pénzügyintézeti üzletvitelből sikeresen kiállott vizsgával. Mivel azonban ezen szerény követelmények mellett is kevésnek bizonyulnának tömeges igénybevétel esetén a rendelkezésre álló szakközegek, másfelől pedig sok kiváló pénzügyintézeti szakember a felülvizsgálati működéstől tartózkodnék, mert a vizsga feszélyezné, célszerűnek látszott átmenetileg az igazgatóságnak, a vizsga alól való kivételes felmentés jogát megadni.

Az 5. §. a felülvizsgáló becsületét köti le a megadott nagy discretionarius hatáskör lelkiismeretes gyakorlására. Az igazgatóságnak természetesen aszerint kell a felülvizsgálókat megválogatnia, hogy erre szükség ne legyen, mégis mivel más óvadék nem áll és a dolog természete szerint nem állhat rendelkezésére, a lelkiismeret ébrentartására egy ünnepélyesen letett fogadalom is elegendőnek mutatkozik.

III. A felülvizsgálók jogai és kötelességei.

6. §. A felülvizsgáló feladata meggyőződést szerezni, vajjon az általa meglátogatott intézet üzletvitelére a törvény, az alapszabályok, igazgatósági határozatok és a helyes ügyvitel megállapodott szabálya szerint történik.

7. §. A felülvizsgálónak kötelessége különösen odahatni, hogy az intézetekben állandó rendszeres belső ellenőrzés hatályosan keresztülvitessék, illetőleg meghonosíttassék.

8. §. A felülvizsgálat alatt álló intézet tisztikara a kiküldött felülvizsgálónak minden irányban segítségére tartozik lenni, előadja a szükséges értékeket, okmányokat, könyveket

és megadja a kívánt felvilágosításokat. A felülvizsgálat az igazgatóság és felügyelő-bizottság közreműködésével is történhetvén, ezen esetben a felülvizsgáló munkájának megkezdését jelző értesítések elküldéséről a felülvizsgáló intézet tisztikarának kell gondoskodnia, aminek megtörténtéről a felülvizsgáló meggyőződést szerezni tartozik.

9. §. A felülvizsgálók kötelesek a vizsgálat folyamán szerzett tapasztalataikat a legnagyobb titokban tartani és a felülvizsgálat eredményéről a Szövetségnek részletes írásbeli jelentést beterjeszteni. A Szövetség e jelentés elbírálása után a vizsgálat eredményét, rendszerint magát a jelentést, a felülvizsgált intézet megbízást adó szervével közli.

10. §. Jelentésében a felülvizsgáló köteles az észlelt hiányokra rámutatni, megszüntetésükre javaslatot tenni s általában minden tekintetben a felülvizsgált pénzügyintézet érdekeit és előmenetelét szem előtt tartani.

11. §. A felülvizsgálat eszközlésére napi hat óra szentelendő, mely idő alatt a felülvizsgálónak a rendelkezésére bocsátott adatok tanulmányozásával kell foglalkoznia. Sürgős és fontos esetekben a napi munkaórák a felülvizsgáló beleegyezésével szaporíthatók, ilyenkor azonban a rendes munkaidőn túl terjedő teendőikért megállapodás szerint külön díj jár.

12. §. A felülvizsgálat eszközléseért a felülvizsgálónak 30 korona napidíj jár, ezenfelül a helyi viszonyokhoz mért kocsibér és a II. oszt. gyorsvonati menetjegy ára megtérítendő. Az utazáson eltöltött minden 10 óra után egy egész, ezen alul egy fél napi díj jár. A felülvizsgáló díjait és költségeit a felülvizsgált pénzügyintézet pénztáránál elismervény ellenében veszi fel.

Indokolás.

A 6. §. legáltalánosabb vonásokban állapítja meg a felülvizsgáló kötelességeit. A törvény és a helyes ügyvitel megállapodott szabályainak ismeretét a felülvizsgálónak magával kell hoznia az intézethez, az alapszabályokat és az igazgatósági határozatokat, illetve jegyzőkönyveket pedig a helyszínen kell tanulmányoznia. Sőt a felülvizsgálatnak ezzel kell kezdődnie, épp ezért tanácsos, sőt talán a szabályzatban megállapítandó is volna, hogy a felülvizsgálatot kérő intézet a kérés előterjesztésével egyidejűleg alapszabályait és esetleges ügyviteli szabályait előzetes tanulmányozás végett beküldeni tartozik.

A 7. §. feladatává teszi a kívülről jövő ellenőrnek a *belső ellenőrzés* meghonosítását.

A pénzüntézetek ellenőrzése jelen tanulmány szerint abban áll, hogy az intézetek ügyvezetése, könyvelése stb. időről-időre, képzett, de nem az intézet szolgálatában álló szakférfiak által megvizsgáltsák.

A pénzüntézet helyes ügyviteléhez azonban nemcsak kívülről jövő tanácsok és útmutatások és külső közegek megnyugtatása szükséges, hanem szükséges első sorban állandó szerves ellenőrzés magában az intézetben és annak közegei között. Minden pénzüntézeti művelet kellő pontossággal csak eredetétől fogva ellenőrizhető, amit szintén oly közegek láthatnak el sikeresen, akik az üzlet keletkezésének előfeltételeit ismerik, a lebonyolítás módját szemmel tartják. Ezért van szükség belső ellenőrzésre.

A belső ellenőrzés több-kevesebb szigorral és eltérő formákban a hazai intézetek legtöbbszörénél keletkezésétől fogva gyakoroltatik. Rendszerint azon főtisztviselőre van bízva, akit az intézet vezetése illet. Nagyobb pénzüntézeteknél külön ellenőrző osztály végzi a belső revíziót. De általában véve nem mondhatjuk, hogy a belső ellenőrzés kérdése nálunk sikerrel oldatott meg. A köztudat szerint ugyanis az ellenőrzést a könyvvitel van hivatva gyakorolni, az a könyvvitel, amely nemcsak résztvesz a vagyongazdálkodásban, hanem gyakran irányítja is. Mindenki világosan látja, hogy az ellenőrzésbeli teendőkkel a könyvvitel nem bízható meg, mert a helyes ellenőrzés fogalma kizárja azt, hogy valaki önmagát ellenőrizze.

A hatályos belső ellenőrzésnek ki kell terjednie az intézet szervezetének és működésének valamennyi ágazatára, ellenőrizendő a könyvvitel munkája is, különösen pedig a különféle stornoműveletek oly célból, hogy meggyőződés szereztessék, nem lepleznek-e valamely visszaélést.

Ilyen ellenőrzést természetesen csak független és szakértő emberek gyakorolhatnak. Ezért szükségessé válik nagyobb intézeteknél ellenőrzési osztály szervezése, kisebbeknél pedig egy ellenőr beállítás.

Az ellenőr beállítása mellőzhető oly intézeteknél, ahol az új állás rendszeresítése jelentékeny költségekkel volna egybekötve. Az ellenőrzés szabályait itt a vezérigazgatók alkalmazhatják. A vezérigazgató az alapszabályok és az ügyviteli szabályzat, mint a kifejlesztett gyakorlat szerint is az első és legfon-

tosabb végrehajtó közeg, valamint az intézet összes ügyeinek intézője. Minthogy minden ellenőrző közegnek bizonyos függetlenséggel kell birnia, a vezérigazgatóval pedig mellérendelt vagy éppen egyenjogú viszonyban kisebb intézetekben senki sem lehet, ott, ahol 2—3 hivatalnok felett vezérigazgató áll, a belső ellenőrzést is csak utóbb viheti keresztül eredményel.

A legkisebb intézeteknél pedig, melyeknek csak könyvvezetőjük és pénztárosuk van, akik kényelmesen elvégezhetik a teendőket és ahol külön ellenőrre nem telik, az állandó ellenőrzést a napibiztosra lehet ruházni. Minden bevételi és kiadási tételt a napibiztos saját maga által vezetett könyvbe beír és csakis általa aláírt utalványlap ellenében folyósíthat pénzt a pénztáros. A napibiztos ügyel arra, hogy csakis bíráló útján tényleg megszavazott összegek utaltassanak ki. Az általa vezetett napibiztosi könyv egyenlegének záráskor egyeznie kell a könyvelő által vezetett napi ív egyenlegével, valamint a pénztárkészlettel. A pénztárt, valamint az asznapi váltókat a napibiztos átveszi és elzárja. A pénzszekevény egyik kulcsa nála, a másik a pénztárosnál van. A visszleszámitolásra szükséges váltókat a napibiztos adja ki. A postán érkező utalványok, pénzeslevelek és egyáltalán értékek csakis a címbélyeg előnyomása mellett a napibiztos és könyvelő együttes jegyzése mellett vehetők át. Napibiztosi rendszer, jó és szigorú ügyrend, kiegészítve egy kívülről jövő szakértő revizor időnkénti ellenőrzésével, a kisebb intézeteknek teljesen megfelelő ellenőrzés.

A 8. §-ban a felülvizsgáló sikeres működésének egyik előfeltétele van megállapítva, mely abban áll, hogy az intézet minden a felülvizsgáló által szükségesnek vélt feljegyzést vagy adatot rendelkezésére bocsássa. A felülvizsgáló lelkiismeretes eljárásának ellenőrzésére és tapasztalatainak közvetlen tudomásulvétele céljából tanácsosnak látszott az igazgatóságnak és felügyelőbizottságnak a személyes jelenlét jogát megadni.

A 9. §-ban visszatér az 5. §. előírta fogadalom egyik verbum regense a felülvizsgáló titoktartási kötelezettsége. A titoktartás nem a Szövetséggel, hanem harmadik, az illető intézeten kívül álló egyénekkal vagy intézetekkel szemben őrizendő meg. A felülvizsgáló, ki ez ellen vét, a legsúlyosabb fegyelmi esetet követi el, miután fogadalmát szegi meg vele.

A 10. §. a 8. §-ban a felülvizsgáló kötelességévé tett és a Szövetség útján a felülvizgált intézethez küldendő jelentés

formáit és célját állapítja meg. A jelentés tárgyi terjedelmét egyfelől a pénzügyi üzletköre, másfelől a 25. §-ba foglalt kérdések és körülmények állapítják meg.

A 11. §. a felülvizsgálat időtartamának megállapításánál abból indul ki, hogy a felülvizsgáló által végzendő munka oly fárasztó, hogy 6 óra teljesen kimeríti, viszont a vidéki intézetek hivatalnokai sem szoktak ezen időtartamon túlmenőleg hivatalosan elfoglalva lenni.

A 12. §. szerint napidíj illeti meg a felülvizsgálót. Mindaddig ugyanis, míg a pénzügyi revízió valamelyes formában nem rendszeresített, a revízió csak alkalmi foglalkozása lehet az arra hivatottnak. Mihelyt a revízió tömegesebb igénybevételéről szó lesz, a felülvizsgálók rendszeresített évi illetményekkel fognak alkalmaztatni, s ehhez képest a felülvizsgálatokért járó díj kulcsa is eltérően lesz megállapítandó.

IV. A felülvizsgálati eljárás:

A vizsgálat kiterjed:

- a) a könyvelésre,
- b) az üzletvezetésre,
- c) a leltárra és mérlegre,
- d) az egyes üzletágak felülvizsgálatára.

A) A könyvelés felülvizsgálása.

13. §. A felülvizsgálók feladata lesz a Szövetség alapszabályainak 2. §. i) pontja értelmében a felülvizsgált intézetnél lehetőleg egyöntetű könyvelést meghonosítani. Emellett az illető intézet tényleges viszonyaira: a hivatalnokok létszámára, a kezelési költségek nagyságára kell tekintettel lenniök.

14. §. A könyvek vezetésére irányadó szempontok:

1. A kettős könyvvitel és annak következő könyvei alkalmazandók: első feljegyzési könyv (prima nota), pénztárkönyv, napló főkönyv, esetleg személy- illetve folyószámlakönyv.

2. A segédkönyvek és az állománykimutatások (skontrók) az üzlet terjedelmének megfelelő számban és minőségben vezetendők.

3. A betéteknél minden kiadott betétkönyvecskének a megfelelő segédkönyvben külön számla nyitandó, melyben 1. a betevő nevét és lakhelyét, 2. a betétszámla számát, 3. a betétekre megállapított százalékot, 4. a betétel és kivétel idejét,

5. a betétel és kivétel összegét, 6. a betevő követelésének mindenkor nagyságát, 7. az esedékes kamatok összegét, 8. az esetleges kötményezéseket s a betevővel megállapított különös kikötéseket kell feltüntetni.

4. A váltóleszámitolási üzletnél a következő könyvek vezetendők: Váltóskontró (a beérkezett váltók nyilvántartása); lejárati könyv; terhelési könyv (érdekeltségek könyve). Visszleszámitolás esetében pedig a fentiekén kívül vezetni kell még: Visszleszámitolt váltók nyilvántartó könyvét és visszleszámitolt váltók lejárati könyvét.

5. A kötvény-, jelzálog-, előlegkölesönök és folyószámlaadások részére külön-külön megfelelő könyvben minden adósnak egy-egy nyilvántartó számla nyitandó.

E nyilvántartásokhoz betürendes névmutatók készítendők.

Ellenőrzés céljából mindezek a nyilvántartások két példányban — a második esetleg repülő lapokon — vezetendők.

6. Értékpapírok nem szerint elkülönítve számlaalakban nyilvántartandók, feltüntetve minden egyes darab vételének vagy eladásának keltét, az értékpapír számát, a darabok mennyiségét, névértékét, a szelvények számát, a vételi, illetve eladási árfolyamot, a kamatok összegét. Évi zárlat alkalmával az egynemű értékpapírok egyenlő árfolyamon veendőek fel. Ez az árfolyam a tőzsdei jegyzést meg nem haladhatja. Ama körülmény, hogy az értékpapírok a budapesti árú- és értéktőzsde december 31-iki árfolyamlapjának pénzárfolyama szerint vétetnek fel, kifogás tárgyát nem képezheti.

7. Érmek és idegen pénzek szintén nem szerint elkülönítve számlaalakban nyilvántartandók. Egyebekben pedig ezekre nézve az előző pontban foglaltak irányadók.

15. §. Az elkönyvelt tételek reális voltának megtudása céljából a revizor az alapkönyvek (pénztárkönyv előjegyzék) feljegyzéseit összehasonlítja a forrásul szolgáló bizonylatokkal (levelezés, nyugták, jegyzékek, postafeladási vevények, Osztrák-Magyar bank ellenkönyve stb.), továbbá megállapítja az alapkönyvekből a további elkönyvelések helyességét. Ha a könyvek hibásan vezetettek, a felülvizsgáló jogosult a hibás tétel mellé az általa helyesnek talált tételt bejegyezni, úgy azonban, hogy az előbbi tétel is olvasható legyen. E bejegyzések céljára a felülvizsgálónak más színű tintát kell használnia, mint a minővel az eredetiek beirattak és megfelelő módon láthatóvá kell tennie, hogy a bejegyzések tőle erednek.

Az átkönyvelések helyességének megállapítására kémpróbák általánosságban elégségesek, ha a revideálandó pénzügyintézetnél rendezett ellenkönyvelés áll fenn.

Indokolás.

A 13. §-ban a Szövetség programjának egyik sarktétele van lefektetve. Ez természetesen nem jelentheti azt, hogy a Szövetség a felülvizsgált intézetre valamely könyvelési rendszert vagy módot ráerőszakolni kívánna. Hiszen oly időben, amikor a törvény a pénzügyintézetek üzemeltetésére az egyszerű könyvelést is elegendőnek tartja, nem lehet szó arról, hogy valamely intézetnek a kettős könyvelés valamelyik különös rendszerét kelljen meghonosítania. Mégis gondoskodni kellett valamelyes következetesen ajánlható rendszerről azon esetekre, amikor a felülvizsgálat alatt álló intézet vagy bármely más intézet — amint ez gyakran történt — azzal a kéréssel fordul a Szövetséghez, hogy könyvelését más alapokra fektetni vagy a régit helyesbíteni óhajtja.

Ilyen esetekre gondol a 14. §. 1. pontja és ajánlja a kettős könyvvitel olasz rendszerét, melynél, szemben a francia rendszerrel, a munkamegosztás és könnyebb ellenőrzés céljából több első feljegyzési könyv van használatban. Az ú. n. «Pénztárkönyv» összes ama tételek nyilvántartására szolgál, melyeknél készpénzforgalom jött létre, míg azon tételek, melyeknél készpénzforgalom nem keletkezett, azaz a megnevezett hiteltételek «Előjegyzékben» tartatnak nyilván. Azon célból, hogy a tételek a számlakönyvekben ne részleteztessenek, illetőleg hogy az egy és ugyanazon számlát illető tételek a számlára minél kevesebb tételben legyenek írva, egy harmadik könyv is vezetetik, az ú. n. «Gyűjtőnapló», melyben a tételeknek csoportosítása a számlakönyvek részére eszközölhető. Ezen könyvek mellett személy-, illetve folyószámla könyvre azért van szükség, mert csak belőlük lehet az üzletfelekkel fennálló viszonyt rendszeresen nyilvántartani.

A 2. pont a segédkönyvek mellett kiemeli a skontrókat, melyek amazoknál gyakran fontosabbak. Míg ugyanis egyik-másik segédkönyv nélkülözhető, a skontrónak hiányoznia nem szabad.

A 3. pont a betétüzletben használandó könyvelési módot írja elő. A főkönyv betétszámlája a beérkezett és visszatérített betétek összegét mutatja, mi tehát felvilágosít a mindenkori

betétállományról. Azonban azok az adatok, melyeket a főkönyv nyújt, nem elegendők és azért van szükség segédkönyvre, mely részletesen és betevőnként nyilvántartja: 1. a betevő címét, mert erre az üzletféllel való érintkezés (értesítés) folyamán szükség lehet; 2. a betétszámla számát, melynek meg kell egyeznie a fél betétkönyvecskéjének számával; 3. a betétekre megállapított százaléklábat, mivel ez gyakran betevőként és rendszerint időként változik; 4. a betétváltozás keltét, melyre a kamatok kiszámításánál van szükség; 5. a betétváltozás összegét, ami többek közt a kamatok számítására nézve is fontos; a betét mindenkori nagyságát, mely a gyors áttekinthetőség szempontjából szükséges; 7. az esedékes kamatokat, mivel ezeket fel nem vétel esetén tőkésíteni kell; 8. a megállapított feltételeket, amelyek a betevő kívánsága szerint változnak. A betétkönyvek egyes számláira a betétváltozások naponként és számlánként a pénztárkönyvön keresztül bevezetendők, míg a főkönyvi «betétek számlájá»-n csak egyszerre és egy összegbe összevonva számolandók el.

A 4. pont a váltóleszámítolási és a visszleszámítolási üzletben használandó könyvek felsorolását tartalmazza. A váltóskontróba az egyes váltókat beérkezésük sorrendjében esténként vezetjük be. Ez a könyv a váltó összes lényeges kellékeinek felvételére alkalmas rovatokat és helyes kitöltés mellett a váltó másolatát tartalmazza. A lejáratú könyv a váltótárcában levő váltók lejárat szerinti csoportosítására szolgál. Ebben csak a váltó folyószáma, az elfogadó neve és az összeg tüntetendő fel. Egyéb adatokra azért nincs szükség, mert ezek a folyószám alapján a váltóskontróból mindenkor megtudhatók. A terhelési könyv a váltókötelezettek névszerinti nyilvántartásával, érdekeltségük ellenőrzése végett vezetendők. Könyv helyett reptülő lapok is alkalmazhatók. A visszleszámított váltók nyilvántartó könyvében a visszleszámítolásra elküldött váltók, a visszleszámítoló intézetek szerint csoportosítva tartandók nyilván. Ennek is csak az elfogadó nevét, az összeget, a váltó lejáratát és a váltó folyószámát kell tartalmaznia, mely utóbbi alapján a váltó többi adatai a váltóskontróból mindenkor megtudhatók. A visszleszámított váltók lejáratú könyvében elégséges csak az egy napon lejáratú váltók együttes összegét és a visszleszámítoló intézet nevét feltüntetni.

Az 5. pontban említett heterogen természetű ügyleteknek külön technikai kezelése, számviteli szempontoktól eltekintve is,

szükségessé tesz különféle könyveket. A jelzálogadósságok nyilvántartására a jelzálogkölsönök könyve szolgál, melyben az egyes számlák a következő adatokat tartalmazzák: az adós neve és címe, a kölcsönadott tőke, a jelzálogtárgy megnevezése, a megállapított feltételek, a biztosítás adatai, a kamatok lejáratára, a kamatok összege, a törlesztés kelte és összege, a tőke-maradvány és jegyzetek. Az előlegkölsönök könyve a lombard-ügyletek nyilvántartására szolgál. A számlákba a következő adatok vezetendők be: a kölcsön kelte és összege, a kamatok ideje (mikortól meddig) és összege, a kézzizálog megnevezése, a szelvények nyilvántartása, jegyzetek. Ezeket az adatokat azonban két könyvben is szokásos elszámolni, t. i. az előlegkölsönök könyvében és a letétek könyvében. Az előbbiben az összegek, azaz a törlesztés és a kamatok, az ezekre vonatkozó keltezéssek és a mindenkori tartozási maradvány, az utóbbi könyvben pedig a zálogul letett értékek és azok szelvényei tartandók nyilván. A kötvény- és folyószámla-adósságok részére is külön könyv vezetendő, mely számláin az adós és esetleges kezesi nevét, az eredeti tartozási összeget, a fizetési feltételeket, a százaléklábat és a lejáratokat tünteti fel. A folyószámlakönyv technikai beosztása az alkalmazott kamatszámítási módok szerint változó. Legpontosabb az angol mód, mely azonban sok munkával jár és két könyvet feltételez. Leggyakorlatibb a retrograd mód.

A 6. pont az értékpapírszámláról és az értékpapirkészlet mérlegeléséről intézkedik. Ami utóbbit illeti, arra nézve a K. T. 199. §-a tartalmaz rendelkezést, mely szerint «az árfolyammal bíró papírok legfeljebb azon árfolyamban vehetők fel, melylyel azok az üzleti év utolsó napján bírnak». A törvény tehát csak a maximális értéket határozza meg, szabad kezet hagyván az intézetnek, hogy ezen alul megállapítandó árfolyammal tetszése szerint befolyásolhassa vagyonkimutatását és üzleteredményét. Sok intézet a törvényadta szabadsággal úgy él, hogy a tőzsdei árfolyamon jóval alább veszi fel értékpapirkészletét, miáltal — amint mondani szokás — a mérleg szoliditása nyer. Bíróságaink pedig elismerik ezen alacsonyabbra való becslések törvényes voltát s nem adnak helyt e címen a megtámadási keresetnek. Mivel azonban a mérleg valódisága és világossága a december 31. állapot képeinek hű mását igényeli, ragaszkodnunk kellett a fenti rendelkezéshez.

B) *Az üzletvitel felülvizsgálása.*

16. §. A felülvizsgálónak kötelessége az intézet készpénz-készletét, az értékpapírt, idegen pénznemeket, váltótárcát, szabad és lekötött letéteket és egyéb értékeket, úgyszintén az adósleveleket és okmányokat megvizsgálni és meggyőződést szerezni arról, vajjon a könyvelés által kimutatott értékek és okmányok tényleg rendben vannak-e.

17. §. A felülvizsgálónak a helyes pénztárkezelés és ügyvitel alapelveire kell figyelnie, amelyek következők:

1. Senki kezén oly érték ne menjen át, melyről feljegyzése nincsen.

2. Minden érték átvételéről vagy átadásáról legalább két tisztviselőnek legyen tudomása.

2. A pénztár kezelésével megbízott tisztviselő egyszersmind könyvek vezetésével meg nem bízható. Pénzt vagy értéket egyedül ő vehet át az ellenőr ellenjegyzése mellett.

4. Minden pénztári támlap az utalványozásra jogosítotthon felül a segédkönyvek vezetésével megbízottak által aláírandó és a pénztáros által ellenjegyzendő.

5. Záratkor a pénztáros a pénztárban levő készpénzt megszámlálja és az eredményt a támlapok és könyvek alapján megállapított pénztári egyenleg összegével összehasonlítja, ennek megtörténtét a pénztáros és ellenőr aláírásukkal igazolják,

6. Pénztárjegyeket, nyugtákat stb. záratkor pénz gyanánt szerepeltetni tilos. Minden kiadás, ha ideiglenes is, azonnal elkönyvelendő.

7. A készpénz és értékek, valamint a betétikönyv, pénztárjegy és check-nyomatványok vasszekrényben legalább kettős zár alatt kezelendők.

8. Levéli vagy távirati pénzrendelések az ügyvezető igazgató által még legalább két pénztári tisztviselő tudtával és névjelzésével történjenek.

9. A napi összes levelezés a könyvelés és pénztár névjelzésével, cégeljárás előtt ellátandó.

10. Kölcsön-megszavazások, váltóleszámitolások, jelzálogrésztörlési engedélyek az igazgatóság jelenvolt tagjai által aláírt, naponta lezárt külön ellenőrzés alatt álló bírálati könyv alapján intézendők. A bírálat elé mindenkor oly adatok terjesztendők, melyeknek maradandó nyomuk van. Törlési engedélyek csakis az e célra szolgáló könyvben két tisztviselőnek

a kifizetést igazoló aláírásai után írhatók alá az igazgatóság tagjai által.

18. §. A helyes pénztárkezelés elengedhetetlen kelléke a gyakori ellenőrzés. Ez időközönként történik és következőkben áll:

1. A pénztárnak a pénzkészlet és értékek megszámlálása útján való ellenőrzése naponként történik.

2. A havi ellenőrzés a nyersmérleg felállítása útján történik, mely mérleg a segédkönyvek adataival összeegyeztetendő.

3. Félévenként az ellenőrzés azon üzletágaknál ejtetik meg, melyek számlái félévenként zárulnak le, nevezetesen kamatozó betéteknél, folyószámláknál stb.

4. Az évi ellenőrzés a mérleg megvizsgálása útján történik.

Indokolás.

A 16. §. az üzletvitel általános szempontból való ellenőrzését szabályozza. Az üzletvitel mint a folyton folyó pénzügyi élet legszembetűnőbb jelensége kell hogy bizonyos ellenőrzés alatt álljon. A következő §-ok ezért megállapítják az üzletvitel korlátjait, de távol van tőlük békókat alkalmazni. A jelen §. a helyes üzletvitel legfontosabb elvére figyelmezteti a felülvizsgálót, mely szerint minden vagyoni változás könyvvitelileg tényleg csak a vagyonbeli állapot minőségét, de nem értékbeli mennyiségét változtatja meg. Azaz minden változás csak vagyonszere legyen és az intézet ellenérték nélkül vagyonszert ki ne adjon.

A 17. §. az ingó vagyon kezelésére és nyilvántartására vonatkozó követelményeket részletezi. Erre azért van különös szükség, mert az ingó vagyon kezelése a leghálásabb és legkönnyebb talaj a sikkasztások és általában a visszaélések elkövetésére.

C) A leltár és mérleg felülvizsgálata.

19. §. A leltárnak, mint az intézet helyzete hű képének, magában kell foglalnia az aktívum és passzívum összes részletes elemeit, mely alapját képezi az ellenőrzésnek és a mérleg készítésének.

20. §. A mérlegnek világosnak és reálisnak kell lennie. Ennek megvizsgálása céljából a revizor mindenképpel arról győződik meg, hogy a megnyitás az előző év zárómérlegével

egyeznek-e? Azután megvizsgálja, vajjon az összes értékek részletesen leltározottak-e és a leltár összegei a fő- és segéd-könyvekben kimutatott összegekkel egyeznek-e? Végül megvizsgálja azon könyvkivonatokat, melyek a mérleg részletezését képezik.

Ha a mérleg a törvényben és következő szakaszban megállapított elveknek megfelel, a felülvizsgáló ezt a megvizsgált intézet kívánságára a mérleg lábán jelezni tartozik.

21. §. A reális mérleg felállításának szokásos alapelvein kívül a felülvizsgáló következőket tartozik különösen figyelembe venni:

1. A visszleszámított váltók összege a mérlegben kitüntetendő s e célból a főkönyvben külön számlát kell nyitni.

2. A kétes követelések a veszteség-nyereség számlán külön tételbe foglalva, a kétes követelések számlájára átvezetendők és onnan a valószínű értéket meghaladó összeg veszteség címén a nyereség-veszteség számlára vezetendők át.

3. A különféle alapok értékpapirjai vagyongként tüntetendők fel, maguk az alapok pedig a teher tételek közt foglalnak helyet.

4. Az átmeneti kamatok a mérleg felállítását megelőzőleg a legnagyobb pontossággal számítandók ki. Hátralékos kamatoknak vagyongként való feltüntetése lehetőleg kerülendő, amennyiben ily kamatok mégis felszámíttatnának, úgy a törvényesen érvényesíthető időn túl és a bíróilag megállapítható kamatlábnál több nem számítható. Az új évre átmenő kamatok pedig legfőleg a tényleg bevételezett kamatoknak megfelelő összegben számítandók, amennyiben magasabb kulcs szerint számíttatnának, ez kifogás alá nem eshetik.

Indokolás.

A mérleg a pénzüintézeti élet képeinek egy bizonyos időpontban való megrögzítése. Hogy ez a pillanetfelvétel jó legyen, ahhoz előmunkálatokra van szükség. Maga a két számoszlop, mely az aktívákat és passzívákat felsorolja, mitsem mond azoknak, akik bennök csak egységeket látnak, melyek egymással összevetve, nyereséget és veszteséget eredményeznek. A részleteket a leltárnak kell tartalmaznia, mely a mérleg sajtó szerű összevonása bizonyos technikai formák között.

A 21. §. tartalmaz néhány szabályt a mérleg összeállítására. Mondanunk sem kell, hogy ezek nem kimerítők még

akkor sem, ha a K. T. idevágó 199. §-ának követelményeit is tekintetbe vesszük.

Az 1. pont a visszleszámitolt váltókról szól, amelyek teljes összegükben a passzív vagyონrészek sorába veendőek fel. A felülvizsgáló ennek következtében vizsgálni tartozik, hogy a visszleszámitolás céljából elhelyezett váltók a mérlegben ily címen szerepelnek-e és nem kezeltetnek-e a mérleg színezése céljából folyószámlán.

A 2. pont a kétes követelések mérlegezéséről intézkedik. A törvény szerint «a kétes követelések valószínű értékük szerint veendőek számításba, a behajthatatlanok pedig lejegyzendőek». E világos meghatározás dacára szükségesnek tartottuk jelen pont felvételét, szemben azon, sajnos, eléggé gyakori eljárással, amellyel a kétes, illetőleg behajthatatlan követelések az aktívák között a jó követelésekkel egyetemben felvételnek és ellensúlyozásul a passzívák között «kétes követelések tartaléka», «követelések leírási alapja» vagy más effélék tüntetnek fel. A törvény és a mérlegvalódiság ezzel találkozó elve azt célozza, hogy az aktívák között nagyobb értékben semmiféle tétel ne szerepeljen, mint amennyit valóssággal megér. A passzívák között felvett hangzatos ellensúlyozó tétel pedig a laikusban azt a hitet keltheti, hogy alatta tiszta vagyontartalék képzelendő.

A 3. pont a különféle alapok kitüntetéséről szólván, az előbb mondottakkal ellenkezőt állapít meg. De itt más is az eset. Az alap, mely a passzívák közt veendő fel, tényleg szerepel az aktívák között is. A tartozások közé felvett nyugdíjalappal szemben állanak a vagyonhoz tartozó nyugdíjalap értékpapirjai és így tovább.

A 4. pont az átmeneti és hátralékos kamatok mérleg-tételeiről szól, mint amelyek a gyakorlatban sokszor képezték visszaélés tárgyát.

D) Az egyes üzletágak felülvizsgálata.

22. §. A felülvizsgálónak kötelessége a fentiekben felül az egyes üzletágak állásáról és azok egymáshoz való viszonyáról meggyőződést szerezni. Meg kell különösen vizsgálnia, vajjon az aktívák teljes biztonságot nyújtanak-e?

23. §. A váltótárca tekintetében arra kell ügyelni, hogy a váltók biztosak és könnyen realizálhatók legyenek, a váltóhitel

pedig sohasem haladja meg az adósok hitelképességét. A hitelképesség tekintetében a felülvizsgáló igyekezzék önálló véleményyt szerezni oly módon, hogy a helyi viszonyokkal ismerős és megbízható egy vagy több ember tanácsát meghallgatja.

24. §. A folyószámla-kölcsönök és lombardelőlegek fedezeténél teljes biztonságot kell követelni, ezért fedezetül lehetőleg csakis óvadékképes értékpapir fogadható el.

25. §. A jelzálogkölcsönöknél, az értékpapírok vételénél és elhelyezésénél követett eljárás kapcsán ügyelnie kell a felülvizsgálónak arra, hogy a szabályzatilag megállapított gyümölcsötzetési módozatok az illető intézet speciális viszonyainak megfelelő százalékos arányban álljanak egymáshoz, hogy rendkívüli szükséglet esetén értékeiket gyorsan és nagyobb veszteség nélkül folyósíthassák.

Indokolás.

Az előző szakaszok biztosítékokat keresnek arra nézve, hogy az intézet kihelyezései oly értékekben történjenek, amelyek a teljes biztonság, a kockázatmentesség és a mobilitás szempontjából kívánatosnak látszanak. E kérdések elintézése a felülvizsgáló tanácsadói hatáskörébe tartoznak és nem rideg arányszámokkal, hanem a helyi viszonyok alapos ismerete mellett döntendők el. Irányelvül mégis felállítható az a néhány szabály melyet a Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankjában képviselt vidéki intézetek igazgatói az 1899. márc. 9-iki enquêten megállapítottak. Belőlük vesszük az alábbi szemelvényeket.

Takarékbetétek elhelyezése, azok 90%-a erejéig az illető betéti intézet részéről kizárólag a következő üzletágakban eszközölhető: *a)* jelzálog-kölcsönként; *b)* váltó-leszámitolásban; *c)* lombard-kölcsönben; *d)* értékpapir-készletben; *e)* árukra való előlegezés- és kézi zálogkölcsönként; *f)* más intézeteknél elhelyezett betétként; *g)* az intézet jelzálogos követelésével terhelt ingatlanok megvásárlása azon összegig, mely saját követelésének teljes fedezésére szükséges. A betétek összegének legfeljebb 10%-a az igazgatóság egyhangú határozata alapján folyószámlai nyílt hitelekben helyezhető el.

a) Jelzálogokban a betétek összegének legfeljebb 75%-a helyezhető el, azon további megszorítással, hogy az összes kölcsönök felének olyannak kell lennie, hogy azok alapján az illető intézet által, vagy olyan intézet által, melyre ezen köve-

telések esetleg engedmény útján átruháztatnak, a törvénynek megfelelő alapon záloglevelek kibocsáthatók legyenek.

b) Az intézet által leszámított váltóknak legalább két jó aláírással kell ellátva lenniök, jó aláírásnak tekintetvén az, melyről az illető intézet vezetői körében köztudomású tény, hogy az aláíró a váltó összegét — ha kell — a lejáratkor készpénzzel beváltani képes. Önként értetődőleg fentartatván az intézet vezetőségének a joga, a váltókat lejáratkor bizonyos részletfizetés mellett meghosszabbítani.

c) Lombardelőleg csak tőzsdei forgalom tárgyát képező értékpapirokra adható és pedig a fix kamatozású értékpapirokra és nyereségy-kötvényekre, azok tőzsdei árfolyama 80%-áig, illetve amennyiben valamely nyereségy-kötvény tőzsdei árfolyama a legkisebb nyereségy értékét meghaladná, a legkisebb nyereségy összegéig, egyéb értékpapirokra pedig a tőzsdei árfolyam 50%-áig.

d) Értékpapir-készletül kizárólag kaucióképes értékpapirok szolgálhatnak. A betétek legalább 10%-a ily értékpapirkészletben helyezendő el.

e) Előlegek árúkra és kézi zálogkölcsonök azok értékesítési árának 75%-áig engedélyezhetök.

A biztosíték melletti folyószámlai hitel ahhoz képest, amint a biztosíték szabályszerű jelzálogi vagy értékpapir-fedezettel bír, azon megítélés alá esik, mintha az a fenti a) és c) pontok alatt említett jelzálogkölcson vagy lombard-kölcsonre lenne elhelyezve s a betétállomány 10%-ra való megszorítása csak az ilyen fedezettel nem bíró folyószámlahitelre vonatkozik.

A betétek és visszleszáított váltók együttes összege ne haladja meg az intézet vagyonának tizenkétszeresét. A visszleszáított váltók összege ne haladja meg az intézet vagyonának kétszeresét. Az intézet által kiadott saját elfogadványok a visszleszáított váltókkal egyenlő megítélés alá esnek.

V. A felülvizsgáló jelentése.

26. §. A felülvizsgálónak jelentésében (8., 9. §.) az alábbiakban meghatározott kérdésekre és körülményekre nézve kell tájékozást nyújtania.

I. Általános pontok.

1. A felülvizsgálatra szóló megkeresés megjelölése és megemlítése annak, hogy mely okból foganatosított.

2. Megjelölése a felülvizsgálatra vonatkozó utasításnak, valamint az utolsó felülvizsgálat napjának.
3. A felülvizsgálat kezdete és vége.
4. Mily terjedelemben ejtetett meg?
5. A pénztár részéről megjelent közegek (igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagok) megnevezése.

II. Az intézet alakulása és tőkái.

1. Mikor alapítottatott, mennyi időre? Esetleges újjáalakulás.
2. Az intézet első részvénytőkéje?
3. Részvénytőke felemelése, ideje, összegei?
4. Amennyiben a részvénytőke felemelése a tartalék-alap felhasználásával történt, ezen körülmény részletes fel-
említése.
5. A tartalékalap fejlődése.
6. A tartaléktőkéből történt leírások.
7. Az intézet alap- és tartaléktőkéje a vizsgálat idején.

III. Pénztárrovancsolás.

1. Mely alapok állanak külön leltározás alatt? (nyugdíj-alap, tartalékalap, záloglevélbiztosítéki alap).
2. Pénztári készlet a pénztárkönyv s illetve a főkönyv adatai szerint, összehasonlítva a pénztárban talált készpénz-
egyenleggel.
3. Találtak-e pénztárban oly összegek, amelyek hivatalnokok vagy más személyek tulajdonát képezik, avagy találtak-e a pénztáron kívül oly pénzek, amelyek a pénztárba valók s az egyenlegben befoglalvák?
4. Mely pénztárakban őriztetnek a készpénzkészletek s a pénztárkulcsok mi módon kezeltetnek?
5. Van-e gondoskodva arról, hogy az ellenzár kezelője kellőképpen helyettesíthessék, illetve ki van-e zárva azon eshetőség, hogy egy és ugyanazon időben két vagy több, esetleg minden kulcs birtokában lehessen?
6. Az ellenzárak másodkulcsai hol őriztetnek és gondoskodva van-e arról, hogy ezen másodkulcsok csakis az arra hivatottak kezeihez legyenek kiszolgáltathatók?
7. A pénztár kezelése a könyveléstől szigorúan szét van-e választva és történt-e gondoskodás arról, hogy a két ténykedés egyesítése még átmenetileg is kikerültesse?

8. Ki veszi át a postaküldeményeket és pénzes leveleket? Vezetnek-e minden, postán beérkezett bevételről bevételi naplót eredeti aláírásokkal?

9. A postán elküldendő pénzek és értékek kinek jelenlétében csomagoltatnak és pecsételtetnek, mi módon expedáltak és ellenőriztetnek-e, hogy a lepecsételést és a postára adás közti időtartam alatt visszaélés ne történhessen?

10. A pénztárzárlat naponta az ellenzárkezelők jelenlétében és a könyvelés ellenőrzése mellett fogantatosítatják-e és megszámlaltatják-e a készletek? Van-e erre vonatkozólag ügyrendszerű határozat?

11. Az épület és irodahelyiség és a pénztárak állapota elegendő biztosítékot nyújt-e betörés és tűz ellen? All-e fenn betörés elleni biztosítás?

IV. Váltóleszámítolási üzlet.

1. Mennyi a kimutatott és tényleg megállapított állomány darabszám szerint és összegre nézve külön kimutatás szerint és egyezik-e az a főkönyv által kimutatott egyenleggel?

2. A tárcában levő váltók el vannak-e látva az alapszabályszerű minimális számú aláírással?

3. Nem esnek-e egyes váltók alaki kifogás alá?

4. A ki nem fizetett váltók kellő időben óvatoltattak-e?

5. Vannak-e lejárt váltók, ha igen, melyek vannak azok közül perelve, melyek nincsenek?

6. A benyújtott váltók elbíráltattak-e alapszabályszerűleg?

7. A prolongált váltók újbóli bírálat tárgyát képezik-e?

8. A megújított váltóról nem maradtak-e el oly aláírások, melyek bírálat alkalmával az eredeti váltón voltak, és ha igen, bejelentetett-e a változás az igazgatóságának?

9. A váltókamatláb megállapítása kinek a hatáskörébe tartozik alapszabály, illetve ügyrend értelmében?

10. Nyújt-e a pénzügyintézet kölcsönt fedezeti váltók ellenében és ha igen, mi címen szerepelnek az ilyen módon kihe-lyezett összegek és hol őriztetnek a fedezeti váltók?

11. Miképen őriztetnek a váltótárcához tartozó váltók? Ki kezeli azokat?

12. Gondoskodva van-e arról, hogy az esedékes váltókat a pénztár a kellő időben megkapja?

13. Mi történik azon váltókkal, melyek kiegyenlítés után, a feleknek esetleg vissza nem adatnak?

14. Vannak-e az intézetnél szivességi váltók, melyek kizárólag az intézet érdekében pénzbeszerzés céljaira állíttatnak ki?

15. Vezetetik-e nyilvántartás a visszleszámitolt váltókról?

16. Összeállítása a visszleszámitolásban levő váltóknak, lehetőleg a fizetett visszleszámitolási kamat kamatlábának kiüntetése mellett.

17. Évzárlatkor milyen átmeneti kamatok számítottak a váltótárca és milyenek a visszleszámitolt váltók után?

18. Amennyiben a váltóhitel jelzálogi hitelbiztosítási okiratok alapján nyújtott, konstatálandó egyes esetekben: nem forog-e fenn azon eset, hogy a váltókötelezettségek a telekkönyvileg biztosított hitel összegét meghaladják?

V. Értékpapírüzlet.

a) Az intézet saját értékpapírjai:

1. A számadásszerű és tényleg meglevő állomány összehasonlítása.

2. Mi volt a papírok beszerzési, illetve legutolsó mérlegszerinti árfolyama?

3. A papírok árfolyamértéke a vizsgálat idején?

4. A papírok felvétele egyenként való számlálással eszközöltetett-e?

5. Megvizsgáltott-e a papírok szelvényive?

6. Találtattak-e lejárt, de be nem váltott vagy pedig hiányzó szelvények?

7. A lefolyt évben a szelvénykamatok pontosan bevételeztettek-e és kimutatja-e az értékpapírkamatszámola az ily módon bevételezett összeget és jövedelmet?

8. Évközben való eladás esetén az eladási árban befolyt-e az értékpapíron levő szelvény folyó kamatja?

9. Vezetetnek-e számjegyzékek az értékpapírokról és különösen a sorsolásnak alávetett papírokról?

10. Nincsenek-e az értékpapírtárcában lejárt, illetve ki-sorsolt értékpapírok?

b) Az intézetnél levő idegen értékpapírok:

1. Könyvszerinti és tényleges állomány.

2. A papírok el vannak-e látva a folyó szelvényekkel, illetve szelvényivekkel?

3. Milyen nyilvántartás vezetetik a letéti papirokról?
4. Vezetetik-e külön nyilvántartás a beérkező és kimenő letétekről eredeti aláírásokkal?
5. Ellenőriztetik-e a sorsolásnak alávetett értékpapírok sorsolása és nincsenek-e kisorsolt, be nem váltott értékek azok közt?
6. A névre szóló értékpapírok el vannak-e látva üres forgatmánynyal?

IV. Folyószámlaüzlet.

1. A folyószámlai hitel engedélyezése szabályszerű bírálattal alapján történik-e és fel van-e jegyezve minden folyószámlaadós lapjára a hitel maximuma?
2. A fedezetül szolgáló okmányok, illetve értékek hol kezeltetnek és összefüggésben van-e nyilvántartásuk a folyószámlával?
3. Jelzálogi fedezet vagy értékpapírletét alapján nyújtott folyószámlahiteleknél nincs-e túllépve a hitelengedélyezés?
4. A folyószámlakamatok felszámítása mily módszer szerint és mily időközökben történik?
5. A kamattőkésítés az előírt időszakokban keresztülvitetik-e?
6. Ki szabja meg a folyószámlák kamatlábát?
7. Mily időközökben készülnek a folyószámla-kivonatok?
8. Mi módon kézbesítetnek azok a folyószámla-tulajdonosoknak?
9. A folyószámlák egyenlegei félévenként el vannak-e ismerve?
10. Mily időközökben készül a leltár a folyószámla-egyenlegekről?
11. Összehasonlíttatik-e a leltár a főkönyvvel és a folyószámla igazolólevelekkel?

VII. Giroszámla.

1. Mely könyvben vezetetik az Osztrák-magyar bank giroszámlája?
2. Az ellenkönyvbe a tételek naponként vezetnek-e be?
3. Ki kezeli a fehér és veres cheque-ürlapokat?
4. Mily időközben lesz összehasonlítva a giroszámla az ellenkönyvvel?
5. Mennyi az intézet törzsbetéte?
6. Mi volt az egyenleg a vizsgálat idején?

VIII. Postatakarékpénztár.

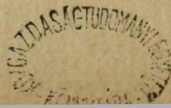
1. A m. kir. postatakarékpénztár számlája mely könyvben tartatik nyilván?
2. A napi kivonatok gyűjtetnek-e szám szerint?
3. Ki kezeli a postatakarékpénztári cheque-ürlapokat?
4. Egyezik-e a legutolsó kivonat a számlával?
5. Mennyi az intézet törzsbetéte?
6. Mi volt az egyenleg a vizsgálat idején?

IX. Pénztárjegy-üzlet.

1. Foglalkozik-e az intézet pénztárjegyek kibocsátásával?
2. A pénztárjegy-ürlapok mi módon tartatnak nyilván?
3. Milyen nyilvántartási könyveket vezet az intézet a pénztárjegy-forgalom ellenőrzésére?
4. Mi módon történik a pénztárjegyek kiállítása, vezetnek-e ezen kiállításról folytatólagos jegyzőkönyvek?
5. A beváltott pénztárjegyek szabályszerűen megsemmisítetnek-e és gyűjtetnek-e?
6. Megállapítása a forgalomban levő pénztárjegyeknek egyrészt a nyilvántartási könyvek és kiállítási jegyzőkönyvek, másrészt a pénztárjegyürlapok és beváltott pénztárjegyek segítségével.
7. Egyezik-e ezen megállapított egyenleg a főkönyvben kimutatott pénztárjegy-forgalommal?
8. A pénztárjegyek kamatlába ki által és mi alapon állapítatik meg?
9. Mérlegkészítés alkalmával dotáltatott-e a pénztárjegy-kamatszámra függő kamatokért?

X. Takarékbetéti üzlet.

1. Ki kezeli a betétkönyv-ürlapokat?
2. Van-e számszerű ellenőrzés ezen betétkönyv-ürlapokról azoknak a nyomdából való kézhezvételétől kezdve és mely egyenleg állapítható meg a forgalomban levő betétkönyvecskék számára nézve ezen nyilvántartás alapján?
3. Ki vezeti a betéttörzskönyveket?
4. A betéti üzletre vonatkozó bejegyzések a pénztártól függetlenül könyveltetnek-e el a betéttörzskönyvekbe és az ezen könyvelés alapjául szolgáló támlapokat ki ellenőrzi?

5. Egyezik-e a betételeltár a főkönyv betétszámlájának végösszegével?

6. A betétek száma egyezik-e az úrlapforgalom által kimutatott mennyiséggel?

7. A bevont betétkönyvecskék szabályszerűen megsemmisítve őriztetnek-e és mennyi ideig?

8. Vezetetik-e a betétekről ellenkönyv (skontro) és ki által?

9. A betétkamat-tőkésítés mily időközökben vitetik keresztül?

10. Mi a betétkamatláb?

11. Vannak-e letiltott vagy bíróilag megsemmisített betétek?

12. A vizsgálat alatt a felek által bemutatott betétkönyvecskéket a felülvizsgáló közeg összehasonlította-e a betétörzskönyvvel?

XI. Jelzálogüzlet.

1. A kölcsönök engedélyezése szabályszerű határozatok alapján történik-e?

2. Mily okmányokkal vannak felszerelve a kölcsönügdarabok? (kötelezvény, kataszteri birtokív, hiteles telekkönyvi kivonat).

3. A kölcsönök kifizetése csakis a telekkönyvi rangsornak a megszavazási határozat értelmében való beigazolása mellett eszközöltetik-e?

4. Mivel igazoltatik ezen rangsorozat?

5. A tárcában levő kötelezvények tartalmazzák-e az összes megkívánt pontozatokat?

6. Kinek kezeihez fizettetnek ki a jelzálogkölcsönök ellenértékei?

7. Mi módon és ki által kezeltetnek jelzálogkölcsönkötelezvények és egyéb okmányok?

8. Van-e gondoskodva arról, hogy a kölcsönrel terhelt épületek tűzkár ellen biztosítva legyenek s hogy ezen biztosítások a kölcsön egész tartama alatt érvényben is maradjanak? A biztosítási bárcák a pénztintézet nevére, mint jelzálogos hitelezőre elő vannak-e jegyezve?

9. Vannak-e hátralékos kamatok vagy részletek?

10. Mennyit tesz ki a kamathátralék?

11. Vannak-e oly hátralékok, amelyeknél esetleg az intézetnek csak a törvényes kamatláb állapítatik meg?

12. Vezet-e az intézet a törlesztéses kölcsönök számára annuitás-számlát?

13. Vannak-e az intézetnek árverésen megvett ingatlanai?

14. Ezen ingatlanok telekkönyvileg kinek nevében állanak?

15. Az ingatlanok vételára megfelel-e azok forgalmi értékének?

16. Ki képviseli az intézetet árveréseknél?

17. Félévi illetve évi zárlatok alkalmával az előre bevett kamatok felszámíttatnak-e s mely kamatláb szolgál a felszámítás alapjául?

18. A felülvizsgáló közeg kémpróbák útján meggyőződött-e arról, hogy e könyvszerűleg kimutatott jelzálogos követelés a vizsgálat idején tényleg fennállott-e?

19. Vezet-e az intézet a kiadott törlési és lejegyzési nyilatkozatokról rendszeres feljegyzéseket?

20. Ki ellenőrzi a törlési engedélyek kiadásakor azon körülményt, hogy az intézetet az engedély kiadásából kifolyólag károsodás nem éri?

21. A jelzálogleltár végösszege egyezik-e a főkönyvben kimutatott összeggel?

XII. Kezességi kölcsönök.

1. A kezességi kölcsönök szabályszerű igazgatósági határozat alapján vannak-e engedélyezve?

2. A kötelezvények hol és ki által őriztetnek?

3. A kezességi kölcsönök leltára egyezik-e a főkönyv által kimutatott egyenleggel?

4. A kezességi kötelezvények tartalmazzák-e a szükséges kellékeket?

5. A kezességi kötelezvények tartalmazzák-e a kezes oly nyilatkozatát, hogy törlesztési halasztások engedélyezésénél a kezes utólag kifogásokat ne emelhessen?

6. Betartatnak-e a kölcsönrészletek kötelezvényyszerűleg esedékes törlesztései?

7. Mi a kölcsönök kamatlába?

8. Az átmeneti kamatok pontosan felszámíttatnak-e?

9. Vannak-e kamathátralékok és milyen mérvűek?

XIII. Átruházott jelzálogkölesönök.

1. Mely záloglevélkibocsátó intézettel van a pénzüintézet jelzálogkölesön-átruházási viszonyban?

2. Egyezik-e az átruházott kölesönök összege az átvállaló pénzüintézet által kiszolgáltatót jegyzékben foglalt kölesöntőkehátralékokkal?

3. A felekkel szemben fennálló künlevőségek fedezik-e az igénybe vett átruházott kölesöntőkét?

4. Az átruházott kölesönök átmeneti kamatai félévi, illetve évi zárlatkor pontosan felszámítottak-e és mily kamatláb alapján?

XIV. Könyvvitel.

1. Mily naplók vezetettek?

2. A használatban levő naplók, könyvek és előjegyzések célszerűen vannak-e berendezve, ügyrendszerűen vezetettek-e és záratnak-e le?

3. Van-e minden tételről igazolvány és minden könyvelésnek igazolvány képezi-e alapját? A könyvekkel összehasonlított igazolványok felsorolandók.

4. Megállapított-e eltérés ezeknél?

5. Az üzleti események naplósítása a pénztári keresztülvitel előtt történik-e?

6. Nincsenek-e a könyvelési munkálatokban hátralékok?

7. Miképen őriztetnek a könyvek, a naplók és a többi előjegyzések?

8. Mi módon vannak a könyvelési munkák a tisztviselők közt felosztva és elegendő-e a meglevő személyzet?

9. Milyen az irattár berendezése?

10. Van-e gondoskodás arról, hogy az ügyletekre vonatkozó számadások és különösen a kamatszámítások kellő módon ellenőriztessenek?

11. A már használatban nem lévő naplók, könyvek, előjegyzések és számlaigazolványok kellőképpen őriztetnek-e?

XV. Különfélék.

1. Milyen a hitelnyilvántartás rendszere?

2. Pontos és ajour-e a vezetés?

3. A hitellapokon vagy hitelkönyvekben az egyes felek jelzálogos, folyószámla és váltókötelezettségei mind ki vannak-e tüntetve?

4. Allít-e ki az intézet utalványokat és ki őrzi az intézet cheque-ürlapjait?

5. Folytat-e az intézet cheque-folyószámlai üzletet és ki őrzi az utalványiratokat?

6. Van-e gondoskodás arról, hogy a cheque-üzletből kifolyólag akár hiteltüllépés, akár hamisítás által az intézetet károsodás ne érje?

7. Mely hitelintézeteknél helyezi el a pénzüintézet felesleges pénzét és milyen alakban?

8. Milyen az arány a különböző befektetési ágak közt?

9. A mérlegben kimutatott leltár tényleges értéke?

10. Egyéb közlendők.

Az előző szakaszok általános útmutatásai után a jelen § részletesen kifejti a pénzüintézeti élet egyes létszakaiban és ágazataiban előfordulható visszaélések megakadályozására szükséges megelőző intézkedéseket. A felülvizsgáló természetesen csak azon pontokra fog kiterjeszkedni, amelyek a felülvizsgált intézetnél az üzlet menete és terjedelme szerint jelentőséggel bírnak. Az egyes pontoknak a felügyelőbizottság részéről való szorgos figyelemmel tartása a belső ellenőrzés hatályos keresztülvitelét biztosítaná. A szakasz maga oly részletező, hogy külön magyarázatát nem tartjuk szükségesnek és azt hisszük, hogy az előző szakaszok kimerítő indokolása után nem érhet bennünket a magyarázóknak rendszerint kijáró szemrehányás: «Wo der Kommentar aufhört, fängt die Schwierigkeit an».

IV. Következtetések és javaslatok.*

Külföldi tapasztalatok, belföldi reformtörekvések és ezek intézményesítése meggyőznek arról, hogy hazánkban pénzügyintézeti ellenőrzés kérdésének megoldása már nem késhetik sokáig. Kötelességünk ennél fogva megállapítani az eddigi törekvések eredményét, kijelölni a további fejlődés irányát és a szükséges intézkedések sorrendjét.

Az első eredmény, melyet a külföldi és hazai reformmozgalmakból levonhatunk, negatív természetű és abban áll, hogy *az állami ellenőrzésnek sem célja, sem jogosultsága nincsen.* A külföldön e rendszer sehol be nem vált, hazánkban pedig szakkörökben még csak szószólója sem akadt. Szakkörökben mondjuk, mert ujságokban és a nagyközönségnél, parlamenti és egyéb tárgyalások során az utóbbi években gyakran találkozunk az állami ellenőrzés odavetett eszméjével. Az állami támogatás ily alakban való igénybevételének sürgetése nem is lephet meg oly országokban, ahol az államsegélynek minden célra való kikényszerítése a legállandóbb divat és sajnos jele a társadalmi öntevékenység hiányának. Kormánykörökben és szakférfiak között azonban az állami ellenőrzés sohasem talált visszhangra. Itt igen jól ismerik és fogják fel a hazai pénzügyintézetek jellegét és hivatását és tisztelik a törvény és félszázados gyakorlat biztosította jogaikat, amelyeket néhány helyen felmerült válság miatt megsemmisíteni, az államot pedig egy nagy szervezet létesítésével és annak működéséért jelentékeny anyagi és erkölcsi felelősséggel megterhelni, sem gazdasági, sem kormányzati szempontból nem látszik célirányosnak. Az állami ellenőrzés tehát nem szerepelhet továbbra azon reformeszmék sorában, amelyek napirenden tartása gyakorlati eredményekre vezethetne.

Az állami felügyeletnek és revízióknak ellenrendszere, amint tudjuk, a kormányhatalomtól független és az érdekeltek magukalkotta egyesületei útján megejtett önkormányzati revízió.

* A Pénzügyintézeti Szemle 1905. szeptember 1. számából.

Megvalósításán fáradozik néhány nemzetiségi jellegű kötéleken kívül a pénzüntézetek országos érdekképviselete. Amit a német-országi kötélekek megalakulása után tapasztalni lehetett, ismétlődik ez időszerint hazánkban. Pénzüntézetek még idegenkednek a központi felülvizsgálóktól és ezek közreműködését rendszerint csak akkor veszik igénybe, ha már baj van. Holott az igazi, az ideális revízió feladata nem a visszaélések okainak utólagos megállapítása, hanem azok megelőzése és csírájukban való elfojtása, legértékesebb alkatrésze pedig az a kioktatás, melyben a központból jövő, sokat látott és hallott szakértő az intézett kevésbé tapasztalt tisztikarát, igazgatóságát és felügyelőbizottságát részesíti. A hazai kötélekek működése oly rövid időre nyúlik vissza, hogy ma még nem mondhatunk tapasztalatok alapján véleményt arról, vajjon pénzüntézetek kényszereszközök nélkül, önkéntes elhatározással fogják-e oly sűrűn igénybe venni a kötéleki felülvizsgálókat, amint ezt a betevők és a közönség megnyugtatója, a modern üzletviteli technika elsajátítása, a tisztességtelen verseny elnyomása, szóval a pénzüntézetek saját jól felfogott érdeke megkívánja.

Külföldön tett tapasztalatok, valamint szakemberek nyilatkozatai mindazonáltal arra az álláspontra kényszerítenek, hogy *a tisztán önkormányzati alapon nyugvó felülvizsgáló rendszer csak elöben felel meg a pénzüntézetek ellenőrzés és a gazdasági szabadelvűség követelményeinek, a tények világában ellenben a kötéleki tagok szabad elhatározásán és önkéntes alávetésén nyugvó ellenőrzés alól éppen azon intézetek vonják ki magukat, amelyek ellenőrzésére legégetőbb szükség volna.*

A helyes megoldás csak úgy képzelhető, hogy *az állam a pénzüntézetek erkölcsi alapon nyugvó kötélekebe való belépésére kényszeríti a hazai összes intézeteket, ha pedig ez átmenetileg kissé erős rendszabálynak tetszenék, akkor a szövetségekről szóló törvényjavaslatban kontemplált ellenőrzési rendszer honosítottá válik meg, melynél fogva a bíróság volna hivatva a kötéleki revizorok sorából felülvizsgálókat választani és ezek működését ellenőrizni, az országos kötélek tagjai felett azonban csak a kötéleki központ gyakorolja az ellenőrzést.* Ily szabályozás mellett is reméljük, nemsokára előáll a helyzet, hogy a pénzüntézetek a kötéleki felügyelet hatályosabb és bizalomkeltőbb voltát belátva, a kötéleki ellenőrzés kizárólagossá válik.

A belépési ill. ellenőrzési kényszer kiterjed az összes hazai pénzüntézetekre, amelyek a takarékbetét üzletet művelik és ame-

lyek alaptőkéje 10,000.000 K-t meg nem halad. Csupán ez a két megszorítás látszik indokoltnak. Az első azért, mert a pénzintézeti ellenőrzésnek egyik alapeszméje a jobbra laikusokból álló vezetőség útbaigazítása és az intézet jóságában néha vakon bízó közönség érdekeinek védelme. Ott azonban, ahol betéteket nem fogadnak el, hanem tisztán spekulációs eszközökkel és célokból dolgoznak, sem a kioktatásnak, sem az üzletfelekért való aggodalomnak helye nem lehet.

A tízmilliót meghaladó alaptőkével rendelkező pénzintézeteknek a köteléki ellenőrzés alól felmentését pedig indokoltá teszi az a körülmény, hogy ezen intézetek üzletköre oly tág, ügyleteik annyira bonyolultak, hogy itt lelkiismeretes ellenőrzés gyakorlása céljából külön szervezetre volna szükség. Másfelől pénzintézeti fejlődésünk mai létszakában a tízmillión felüli intézetek oly csekély számúak és üzletvitelük annyira a nyilvánosság ellenőrzése alatt áll, hogy külön köteléki ellenőrzésüktől eltekinthetünk. Ellenben állandó sürgetésünk tárgya lesz a leghatalmasabb pénzintézetekre nézve is az *állami felügyelet* annyiban, amennyiben ezen intézetek záloglevelek kibocsátásával foglalkoznak. Az ellenőrzés itt már nem üzletviteli vagy könyvviteltechnikai műveletekre fog szorítkozni, hanem nagy hitelpolitikai baj elhárítására lesz hivatva, amidőn a lekötött jelzálogok napirenden lévő túlbecslését fogja meggátolni és ezáltal a hazai záloglevelek régi jó hírét megvédeni, illetőleg helyreállítani.

Amikor így egyfelől letéti és tüzérkedési, tízmilliót meghaladó és azon alúl maradó pénzintézetek között az ellenőrzés szempontjából teszünk is különbséget, másfelől hangsúlyozni kívánjuk, hogy részvénytársasági alapokon álló pénzintézeteknél a szóban forgó kérdés szempontjából más különbséget nem ismerünk. És különösen nem jogosult az a dualismus, amely fővárosi és vidéki pénzintézet közt különböztet, mert míg a fővárosi egymillió vagy annál kisebb alaptőkéjű intézetről a közönség úgyszólván tudomást sem vesz, a vidéken a jóval kisebb alaptőkéjű intézetek is bizonyos fokú ellenőrzés alatt állanak. Csak a fővárosi legnagyobb és a vidéki kisebb intézetek között lehetne a dolog természete szerint különbséget tenni, de az utóbbiak viszonya a nagyobb fővárosiakéhoz jobb, mint a kisebb fővárosbelié.

A tervbe vett köteléki ellenőrzés révén a legkisebb pénzintézet is oly független, szakjártas közegre tesz szert, aminőt

ma költséges volta miatt csak a legnagyobb intézetek alkalmazhatnak. Mert *a köteléki ellenőr állandó, megbízható, szakképzett tanácsadója az intézetnek, akit nem az igazgatóság alkalmaz, hanem a közgyűlés választ, tehát az igazgatóságtól független, kizárólag a felügyelő-bizottsággal és a közgyűléssel korrespondál, illetőleg ezek elé terjeszti jelentéseit és aki a kezelést minden ágazatában ellenőrzi, de maga semmiféle kezelési teendőknél részt nem vesz.* Ma, midőn a kisebb pénzügyintézetek is a legkülönfélébb üzletágakat karolják fel, midőn a forgalom egyre növekszik és a gazdasági élet mindjobban összebonyolódik, teljesen független és igazán szakértő közeget egyetlen pénzügyintézet sem nélkülözhet s csakis ilyennek beállítása biztosíthatná azt az ellenőrzést, mely megelőző jellegű, mely nem utólag derít ki és torol meg, hanem a visszaélést megelőzőleg lép fel és csírájában fojtja el. *A köteléki ellenőr a pénzügyintézetnek a közgyűlés által három évre választott és háromévenként váltakozó szerve, aki a felügyelő-bizottság kültagjaként működik és ezen minőségében mindent, amit a törvénybe, alapszabályokba, közgyűlési határozatokba, vagy az intézet üzleti céljaiba ütközőnek vél, azonnal tudat a felügyelő-bizottsággal, mely aztán törvényadta jogával el.*

A külső ellenőrzésnek törvénybeli rendszeresítése mellett fentartandó, sőt általa fejlesztendő a belső ellenőrzés. A pénzügyintézeti helyes ügyvitelhez ugyanis nemcsak kívülről jövő tanácsok és útmutatások, valamint külső közegek megnyugtatása szükséges, hanem első sorban állandó, szerves ellenőrzés magában az intézetben és annak közegei között. Minden pénzügyintézeti művelet csak eredetétől fogva ellenőrizhető, amit csak oly közegek láthatnak el sikeresen, akik az üzlet keletkezésének előfeltételeit ismerik, a lebonyolítás módját szemmel tartják. *Ezért van szükség a kívülről jövő felülvizsgálaton kívül belső ellenőrzésre és mindazon közegek közreműködésére, melyek az üzletvitel ellenőrzésében eddigelé résztvettek.*

Ezen közegek: a napibiztos és a felügyelő-bizottság, tudjuk, a múltban nem igen váltak be. Ami azonban csak az intézmény újjászervezését, nem pedig kiküszöbölését teszi indokolttá.

Ha a napibiztosnak a hatásos ellenőrzés tekintetében megfelelő szerepet jelölünk ki, ha a napibiztos nem lesz az ügyvitel néma, tétlen szemlélője, ha azt megfelelő módon folyvást ellenőrzi: akkor *a napibiztosi intézmény az ellenőrzésnek igen hasznos, kivált kisebb intézeteknél más módon alig pótolható eszközévé válik.*

Az intézeten kívül álló ellenőrző közeg rendszeresítése nem teszi feleslegessé a felügyelő-bizottságot sem, a kettő egymást munkájában támogatná és kiegészítené. Azonban a felügyelő-bizottság is újjászervezendő. Mindenekelőtt szükség van a felügyelő-bizottság teendőinek tüzetesebb meghatározására. Jelenlegi törvényünk szerint a bizottságnak csak «jogában áll a társasági ügyek meneteléről tudomást szerezni, ehelyett a társasági ügyvezetésnek ellenőrzése nem jogává, hanem kötelességévé teendő, még pedig nem csupán a felügyelő-bizottságnak mint személyösszeségnek, hanem minden egyes tagjának. Mivel pedig a felügyelő-bizottságokkal szemben legtöbb gáncsra az a körülmény adott okot, hogy tagjaik a pénzügyi ügykezelésben és a kettős könyvvitelben megfelelő jártassággal nem bírnak, kimondandó, hogy minden felügyelő-bizottságban legalább egy szakértőnek kell lennie, kinek képesítését egy e célra kiadandó rendelet állapítja meg.

A felsorolt reformok javarészt a részvénytársasági jog keretében volnának megoldandók, de miután ez még jó ideig késhetik, a pénzügyi ellenőrzéséről külön törvény alkotandó. Bármilyen formában oldassék is meg az ellenőrzés kérdése, szankciója csak egy lehet, hogy a cégbíróságok a mérleg megállapítását, az alaptőke felemelését vagy leszállítását s egyéb az intézet szervezetének megváltoztatását tárgyazó közgyűlési határozatot mindaddig ne vegyék tudomásul, míg a köteleli ellenőr azokat nem láttamozta; az ellenőrzött intézetnek a felülvizsgáló sérelmes eljárása ellen jogorvoslata lévén a felügyelő hatósághoz, amelyről a törvény külön gondoskodik.

Az ellenőrzés ezen módja a pénzügyi intézetek autonómiáját nem sérti, üzletvitelüket nem akadályozza, sőt emeli súlyukat, hitelképességüket és megbízhatóságukat.

A törvényhozás álláspontja sem nehéz ma e kérdésben, mert nincs szükség új fórum teremtésére, a pénzügyi intézetek érdekképviselete meglévő és megbízható szervül kínálkozik a szakképzett hivatásos revizorok intézményének kifejlesztésére, működésük ellenőrzésére és így minden állami beavatkozás és kormánytámogatás nélkül megoldatnék a pénzügyi reform legsarkalatosabb és egyszersmind legsürgősebb kérdése.

V. Pénzintézeti reform a képviselőházban.*

T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A költségvetési vita mai előrehaladott szakában tartózkodni fogok attól, hogy a pénzügyi tárca széles kereteit és a pénzügyminiszter úrnak messze tekintő beszédét felhasználjam arra, hogy a tisztelt Ház nagybecsű türelméthosszasabban igénybe vegyem. (*Halljuk! Halljuk!*) Pénzügyi életünk és a nemzet gazdasági berendezkedéseinek csupán egyetlen leltári darabját, egyik legfontosabb szervét, a hitelszervezetet és ennek a szervezetnek bajait óhajtom megvilágítani és ezekre a t. Ház nagybecsű figyelmét ráirányítani.

Az alkotmányos élet visszaállítása óta nem volt egyetlen költségvetési vita, amelynek során valamely formában fel nem merült volna a takarékpénztári ügy és a pénzintézeti reform kérdése. Ha azt a sok és érdekes beszédet, mely e tárgyban ebben a házban elhangzott, egybevetem azzal az eredménnyel, amely nyomukban járt, akkor ez az összehasonlítás felszólalásomra nem igen biztató. Amikor a kevésbé kecsegtető előzmények láttára is bátorságot veszek magamnak, hogy a t. Ház figyelmét e kérdésre újból reáirányítsam, ez nem történik azért, hogy a hagyománynak hódolva az e tárgyban elhangzott beszédek számát egygyel szaporítsam, hanem azért, mert hitelszervezetünk jelenlegi helyzetét a reform keresztülvitelére annyira alkalmasnak, a reformot pedig olyan sürgetőnek tartom, hogy azt az ország gazdaságának nagy kára nélkül tovább elodáznai nem lehet.

Az igen tisztelt miniszter úr mult évi és idej expozéjában és a pénzügyi bizottság általános jelentésében és az elő-

* A képviselőház 1914. május 6-iki ülésen tartott beszéd a képviselőházi napló alapján.

adó úr is beszédében komor, de való képét adták a lefolyt esztendőben a reánk borult súlyos válságnak. Ennek a válságnak mibenléte és terjedelme tekintetében azonban még mindig maradt homály. A pénzügyi bizottság általános jelentése beszél pénzválságról, tőkeválságról és konjunkturális válságról, mint a válság alkatelemeiről. Nézetem szerint ez az 1913. évi válság, amelyet még sokáig meg fogunk emlegetni, sokkal összerübb jelenség. Ez a válság háborús válság volt, amely foglalhatja a gazdasági élet legkülönbözőbb válságainak, termelési, fogyasztási, üzérkedési, pénz- és hitelválság egyidejűleg. Ami a konjunktura hanyatlását illeti, ez nem külön részleges válság, hanem csak eredője, folyománya, kifejezője ezen részleges válságok összességének.

Nem elméleti kérdés ez, t. Ház. Fontos ennek megállapítása itten az ország színe előtt azért, mert a magyar hiteléletet, a magyar gazdasági életet sokkal erősebbnek kell hogy tartsuk — és az igen tisztelt előadó úr az ő beszédében nagyon helyesen utalt ezen önbizalom szükséges voltára — mondom, a magyar gazdasági életet sokkal erősebbnek kell hogy tartsuk, semhogy részleges pénz- vagy hitelválság olyan pusztításokat eredményezhetne, aminőket az 1913. évi válság okozott. Az 1913. évi válság a szó szoros értelmében háborús válság volt, amely sokkal nagyobb pusztításokat vitt végbe nálunk, mint a háború által közvetlenül érintett országokban. Ennek természetes oka abban van, hogy a balkán államok mint kis gazda államok az ő primitív közgazdasági berendezéseikkel sokkal kevésbé érezték meg a háború közvetlen káros hatásait, mint a gazdasági fejlődés magasabb fokán álló monarchiánk a háború közvetett hatásait. *(Igaz! Úgy van!)*

A háború ezen közvetett hatásai elsősorban a gazdasági élet legérzékenyebb szervezetében, a hitelszervezetben voltak érezhetőek. A válság a gazdasági berendezkedésünk egyetlen terén sem vitt végbe olyan nagy pusztítást, mint éppen a hitelszervezet körében. Az összes válságok 1873-tól 1907-ig nem követeltek annyi áldozatot, min az 1913. évi válság egymaga. Optikai csalódás volna természetesen a száznál több pénzintézet megszűnését egyszerűen a válság teherlapjára írni. Túlnyomó részüknél a válság csak siettetette amúgy is elkerülhetetlen sorsukat. *(Úgy van!)* Ezeknél az intézeteknél kerültek napfényre a pénzintézetek tulajdonképeni bajai, a szakképzettség hiánya, meggondolatlan vállalkozások, meg nem engedhető

üzletek, amelyeknek számai gyakran évekre visszanyúltak a gazdasági fellendülés, a pénzbőség, az általános bizalom korszákába, azonban észre nem vették. *(Igaz! Úgy van!)*

Mielőtt a bajok okaira és gyógyításuk módjára rátérnék, sietek megjegyezni, hogy a hazai hitelintézetek óriási többsége azonban a válság teherpróbáját fényesen kiállotta. Bebizonyosodott, hogy maga a hitelszervezet egészséges, a nagyobb fővárosi és vidéki pénzüzetek ellenállóképessége teljesen kielégítő. Bebizonyosodott azonban az is, hogy hitelszervezetünk extensiv fejlődése továbbra tétlenül nem nézhető.

Aki hitelszervezetünk jelenlegi állapotáról nem tud egyebet, mint azt a statisztikai tényt, hogy viszonylagos tökeszegénységünk dacára több bankunk van mint Ausztriának és Németországnak együttvéve, az épen eleget tud annak megállapítására, hogy itt a hitelszervezet túltengésének oly jelenlétével állunk szemben, amely szükségszerűleg sodorja bele az intézeteket a túlhitelésekbe és a legkalandosabb vállalkozásokba.

Még egy évtizeddel ezelőtt örvendetes jelenségnek tartottuk, ha bankjaink a szorosán vett banküzleten kívül egyéb közgazdasági, főleg ipari vállalkozásokkal is foglalkoztak. Ma már az ellenkező végletbe estünk és ott tartunk, hogy bankjaink egyéb üzletek mellett kivételesen banküzletekkel is foglalkoznak. Mi ennek oka t. Ház? Nem egyéb, mint a nagyszámú intézetek egészségtelen versenye, amely a kellő nyereséget már nem tudja biztosítani a banküzlet legális körében, hanem azon túl csapong. *(Helyeslés.)*

Ezzel elérkeztem t. Ház hitelszervezetünk legszembetűnőbb, legkézzelfoghatóbb kinövéséhez, a pénzüzetek elszaporodásához. Éppen tíz éve, hogy a pénzüzetek reformjáról írt munkámban megpengettem, hogy a magyar törvényhozás egy paragrafust szerezzen, amely lehetetlenné teszi, hogy 200.000 koronát teljesen befizetett alaptőkénél kisebb, betéteket gyűjtő pénzüzet alakuljon. Ha akkor a törvényhozás ezt az egyetlen paragrafust megalkotja, az 1913. évi válság 400-zal kevesebb intézetet talál Magyarországon és megfelelően kedvezőbb lett volna a megszűnt intézetek statisztikája is. Hogy erre a szakaszra még ma is mily égető szükség van, mutatják az utolsó három hónap fejleményei. Éppen annyi ideje, hogy a válság némileg enyhült s ezen idő alatt 12 új pénzüzet alakult meg, amelynek egyike sem rendelkezett 200.000

korona teljesen befizetett alaptőkével, sőt a legtöbbször a névleges alaptőke is ezen összegben jóval alul maradt. Budapesten megalakult a Bankbizományi Bank rt. 100 ezer koronával, a Budapesti Bank és Keresk. rt. 100 ezer koronával, Kereskedelmi Takarékpénztár rt. 200 ezer koronával. Vidéken megalakult a Bajmoki Népbank 100 ezer koronával, az Ilosvai Hitelintézet rt. 50 ezer koronával, Peatra Gazdasági, Keresk. és Hitelintézet rt. Nagyszebenben 51 ezer koronával, Rákócshabai Takarékpénztár 50 ezer koronával, Szemplaki Gazdasági Takarékpénztár 25 ezer koronával és néhány más pénzügyintézet, amelyek közül a legnagyobb alaptőkéjű 300 ezer koronával alakult. Vagyis méltóztatnak látni, hogy ezeknél még a névleges alaptőke sem éri el a 200.000 koronát, holott a befizetett alaptőke részvényjogunk szerint csak 30% s így ezen intézetek megalakulásához 20—25.000 korona, vagy még kevesebb tőke kell! De ezen is segíthet az alapító, mert a budapesti kereskedelmi és váltótörvénytörvény megköveteli ugyan, hogy egy jóhírelű pénzügyintézet könyvkivonatával igazoltassék, hogy a 30% befizettetett, de vidéken még ez sem követeltetik meg, úgy hogy vidéken sokszor csak fikció az alaptőke (*Igaz! Úgy van!*) és a részvénytőkét gyakran csak akkor fizetik be, mikor az intézet már inog.

Az új alapításoknál még egy érdekes jelenség, hogy olyanok által kezdeményeztettek, akiknek intézetei a közelmúlt válságban elvéreztek, bizonyosságul annak, hogy a rossz bankdirektorok még a rossz cigányoknál is rosszabbak, nemcsak nem tanulnak semmit, de még hozzá mindent el is felejteneik. (*Derűltég.*)

Felesleges mondanom, hogy ilyen pénzügyintézetek alakulására semmi szükség, ez közgazdasági célt nem szolgál. Pénzügyintézetnek csak úgy szabadna alakulni, ha a gazdasági élet követelményei azt sürgetik. Az az elszaporodás, amely nem a gazdasági élet követelményeinek felel meg, hanem a magánérdekekre, a személyes hiúságra vezethető vissza, vagy a pénzösség védő szárnyai alatt keletkezett, nemcsak a hitelszervezetre, hanem a hitelkereső közönségre is káros (*Igaz! Úgy van!*), mert az új intézeteknek a felek szerzése körül kifejtett versenye folytán egyesek egyenesen csábítatnak arra, hogy túlságos hitelt igénybe vegyenek. Így lesz a pénzügyintézetek túltengéséből hiteltúltengés, amelynek válság idején úgy az intézet, mint a nagyközönség áldozata. (*Igaz! Úgy van!*)

Ez ellen védekezni másképp nem lehet, mintha a pénzügyintézetek részvénytársaságok és a pénzügyintézeti szövetkezetek megalakulásánál, komolysága okából megköveteljük, hogy egy minimális tényleg befizetett alaptőkével rendelkezzenek. Ehhez csak egy szakaszra és nem az egész részvénytársasági jog reformjára van szükség, amely utóbbi reform szerény véleményem szerint sem nem sürgős, sem nem kívánatos.

A pénzügyintézetek elszaporodásával csaknem egyenrangú, ha nem jelentősebb pontja hitelszervezetünknek az általános gazdasági és a kereskedelmi szakképzettség hiánya. Intézetünk sokoldalú tevékenysége, a fejlett üzleti élet bonyolult ügyletei, a nagy arányokban szaporodó betéti állomány okszerű kezelése és kihelyezése oly szakképzettséget igényel, aminővel pénzügyintézetünk vezetősége szokásos összetétele mellett nem rendelkezik. A szakképzettség ezen hiánya okozza további bajokul a könnyelmű hitelezést és az erőn felüli vállalkozást.

Ezeken a bajokon nem lehet segíteni a betétek biztonságának törvényhozási szabályozásával, ahogy a legújabb jelszó hangzik, melyet, azt hiszem, igazságtalanul adtak az igen tisztelt pénzügyminiszter úr szájába a különböző kommunikék, mert nem hiszem, hogy az igen tisztelt pénzügyminiszter úr ezzel az eszmével komolyan foglalkoznék. A pénzügyintézeti betétek biztonságának problémája vagy törvényhozási szabályozása jelentené egyfelől azt, hogy a pénzügyintézeteknek betétei és alaptőkéi közt bizonyos számszerű arány állapíttassék meg, jelentené továbbá azt, hogy a betéteknek egy része állampapírokban volna elhelyezendő. Ami az utóbbit illeti, kétségtelen, hogy a betétek egy részének állampapírokban való elhelyezése az intézet mobilitását emelné, csak hogy a közelmúlt válság alatt is kitűnt, hogy sokszor az állampapír sem mozgósítható könnyebben, mint a jó váltó és hogy az állampapíroknál is nagyok voltak a veszteségek, amelyek a pénzügyintézetekre háramlottak.

Ha a pénzügyminiszter úr valóban tervezné a betétek ügyének ilyen szabályozását, mindenesetre gondoskodnia kellene arról, hogy a pénzügyintézetek, azáltal, hogy állampapírokat vásárolnak, ne károsodjanak túlságosan az állampapírok kurzushanyatlása következtében. Mert az ilyen károsodás a takarékpénztárak normális üzletmenetét lehetetlenné teszi. Már pedig a mi takarékpénztárainknak részvényei olyan emberek kezében

vannak, kiknek részvényjövödelme a családfenntartás gondjait csökkenti.

Hogy mennyire erőszakolt és mennyire keresztülvihetetlen az ily szabályozás, erre vonatkozólag a Magyar Pénzügy által rendezett ankéten elhangzott több felszólalásból csupán egy szakértőnek, *dr. Éber Antalnak* felszólalását akarom citálni: «Ha már most azt képzeljük, hogy szabályokat állít fel a törvényhozás, amelyek úgy az intézetek betéte és terhei arányában, mint a betétek mikénti elhelyezésére nézve mérvadók lesznek, nem képzelhetjük el célravezetőnek ezt a megoldást és én különben alig képzelek olyan törvényhozási intézkedést, amely könnyű szerrel kijátszható ne lenne.

Az intézetek saját tőkéi és a nélkülözhető betétek közti arány számszerinti felállítása pusztá játék, amely a gazdasági válságot nem fogja érvényre juttatni. Ugyanigy a mi hitelviszonyaink mellett pusztá játék az is, hogy bizonyos befektetési ágakat mobiloknak, másokat immobiloknak minősítünk, mert nagyon jól tudjuk, hogy számos vidéki intézet a legimmobilisebb befektetést is mérlegalapon mobilnak tünteti fel és így az elnevezések nem fogják a gazdasági valóságot eldönteni.»

Azt hiszem, hogy ennek a gazdasági életben nagyon járatos férfinak nyilatkozata teljesen helytálló.

Meg kell különben jegyezmem, hogy ami a betétek bizonytalanságát illeti, ez a kérdés különben hála Istennek még az utolsó nagy válságban is csak kevéssé volt gyakori. A megbukott intézetek legtöbbször csak az alaptőke és tartaléktőke veszett el, a betevők igen kevésször károsultak, igaz, hogy több esetben csak a pénzügyminister úr intervenciója tette lehetővé a károsodás elmaradását.

El kell ismerni azt, hogy az utolsó válságban az az örömdetes eredmény, hogy Magyarországon betevők nem igen veszítették el a pénzüket és hogy a kis betevők mindenütt, még a csődbe jutott intézeteknél is megkapták betéteiket, annak köszönhető, hogy az igen t. pénzügyminister úr felismerte a helyzet szomorú voltát és ezeknek az intézeteknek segítségére sietett. (*Élénk helyeslés és éljenzés.*) Ezt hálás köszönettel kell az intézetek nevében elismerni.

Amit a betevők biztonsága érdekében törvényhozásilag kifejezetten tenni lehet, az a csődtörvény reformja keretébe tartozik és abban áll, hogy a betevőnek csőd esetén elsőbbséget

biztosítson a törvény más hitelezőkkel szemben.* Ennek indoka abban van, hogy a betevő az intézetnek rendszerint leglaikusabb hitelezője. A részvényesnek több, a visszleszámító hitelezőnek pedig rendszerint legtöbb betekintése van az intézet beléletébe és módjában van az intézettől kellő időben visszavonulni. A betevő közönség hitelezői viszonyának egyedüli alapja a bizalom, amely nagyobb védelemre szorul. Érdekes és találó e tekintetben az a megfigyelés, amelyet br. *Korányi* Frigyes az O. K. H. vezérigazgatója az egyéb hitelezők és a betevők közötti viszonyra megemlít.

«A nagy hitelezők mindig jobban vannak informálva és ha hírek jönnek arról, hogy gyengülni kezd egy takarékpénztár, sietnek maguknak külön biztosítékot szerezni. Megszerzik az igazgatók garanciáját, kellő jelzalog-biztosítékról gondoskodnak, kivesszik az értékpapírt és gyorsabban tudnak visszavonulni. A kisember tudja meg legutoljára, hogy baj van. Hogy ez a helyzet fennáll, azt legjobban igazolják a mult esztendő eseményei, de hogy ez a helyzet igazságtalan, azt bizonyítani sem kell.» (*Elénk helyeslés.*)

A csődtörvény javasolt rendelkezésénél is jobban biztosítaná a betéteket a betétek biztosításának az a módja, amelyet egyik pénzügyi kongresszuson *Gál* Antal igazgató javasolt és amelynek alap gondolata, hogy a pénzügyi intézetek betétállományuk összege után egy csekély, legfeljebb egynegyed pro mill, tehát minden millió korona után maximális 250 korona biztosítási díjat fizessenek, amely a legsúlyosabb válság idején is biztosítaná a takarékbetevők érdekeit s az évek bizonyos száma után még a biztosítási díjak további befektetését is feleslegessé tenné.

Pénzügyi intézeteink reformmunkájában ezen tervek megvalósításának nagy gyakorlati jelentősége lehet, alapos munkát azonban csak az fog végezni, aki kiküszöböli a tudatlanságot és fokozza az ellenőrzést. Különösen az ellenőrzés fokozására van nagy szükség. A bajba jutott intézetek legtöbbször tapasztalni lehetett, hogy az igazgató vagy ügyvezető bízott a könyvelőben és a kezelőszemélyzetben, az igazgatóság bízott az

* Ezen több alkalommal hangoztatott indítványom eredményének kell tekintenem, hogy a kényszeregyezségi eljárásnál csődön kívül a kiadott ministeri rendelet 28. §-a az előnyös kielégítésre jogosult követelések közé sorozza azoknak a betéti hitelezőknek követeléseit, akiknek takarékkönyvre elhelyezett betétje egyszáz koronát meg nem halad.

igazgatóban, a felügyelőbizottság az igazgatóságban, a részvényesek egyeteme, a közgyűlés, pedig valamennyiben. Amikor az így megnyilatkozott általános bizalom közepette megbukott az intézet, jöttek csak az emberek tudatára annak, hogy a bizalom nem töltheti be azt a teret, ahol a komoly tudásnak, felügyeletnek és ellenőrzésnek van helye.

Ezt a komoly tudást, felügyeletet és ellenőrzést azonban csak az a laikus kör, amelyből intézeteink vezetősége a dolog természeténél fogva összetevődik, szolgáltatni nem tudja. Ezért sürgettem már egy évtized előtt a revizori intézmény meghonosítását abban a formában, amint az Angliában, Hollandiában és számos más országban már régóta eredményesen működik. Azóta átment a köztudatba az a meggyőződés, hogy hitelintézeteink biztosításának egyedül hathatós eszköze a külső ellenőrzés meghonosítása. Ez az ellenőrzés az érdekelt pénzintézetek önközzel kötelei által megejtetvén, nem tekinthető az autonómiába való beavatkozásnak. Külföldön még az állami felügyeletet sem tekintik a gazdasági szabadságba ütközőnek, hanem kizárólag a közérdek és az egyes intézetek jól felfogott önérdelke jogos követelményének. Innen van, hogy Magyarországot kivéve nincsen kulturállam, ahol a takarékpénztárak alakítása és működése valamelyes ellenőrzés alatt ne állana. Még olyan államokban is, melyek gazdasági téren máig a laissez faire elvét vallják, melyekben mint Angliában és az Egyesült Államokban a társadalmi öntevékenység a mienknél jóval tágabb terre terjed, a revizori intézmény törvényileg megállapított.

A törvénybeli megállapításra nálunk is azért van szükség, mert az önkéntes alávetésen nyugvó ellenőrzés alól ép azok az intézetek vonnák ki magukat, amelyek az ellenőrzésre leginkább rászorulnak. A megoldás csak úgy képzelhető, hogy a törvényhozás egy vagy több autonóm szervbe kényszerítené a pénzintézeteket, amely autonóm szervek az állami vagy kormányhatalomtól függetlenül gyakorolnák az ellenőrzést. Ami a kényszertársulás formáját illeti, az történhetnék a *Szekely Ferenc* vezérigazgató által évek óta sürgetett és részleteiben is kidolgozott pénzintézeti kamara útján, vagy a már fennálló pénzintézeti egyesülések révén. Kész szervezetül kínálkozik a szakértők által alkotott és *Szterényi József* elnöklete alatt álló Magyar Revizori Szövetség is.

Az ilyen önkormányzati alapon nyugvó, de amellet kötelező ellenőrzés rendkívüli előnyeit ma már Magyarországon

is látjuk, az itten működő szász és román nemzetiségi pénzügyintézeteknél. A szászok az ő Revisionsgenossenschaftjuk, a románok az ő Solidaritateajuk révén elérték azt, hogy a legutóbbi válság alatt a közel 40 szász és körülbelül 150 román pénzügyintézet közül egyetlen egy sem esett áldozatul.

A nemzetiségi pénzügyintézetek növekvőben lévő megerősödése sok tekintetben annak tulajdonítható, hogy szoros szervezetekbe tömörülve nemcsak segítenek egymáson, hanem a kötelező revízió meghonosítása folytán szigorú ellenőrzést is gyakorolnak egymás felett. És amilyen kitűnően, homogén tervszerűséggel működnek ezek a nemzetiségi szervezetek, ép oly ötletszerűen, egységes irányítás nélkül védekeznek a magyar hitelkörök. Pedig a magyar tőke mindenütt, még Erdély románoklakta vidékein is, sokszorosán nagyobb a nemzetiségi tőkénél. De ebben a siralmas széttagoltságban, melyben sem egységes rendszert, sem kölcsönös méltányosságot, sem a magasabb nemzeti szempontokat egybefoglaló erejét nem látjuk, érvényesülni nem képes.

Ez lehet az a tapasztalat, amely igen t. barátom Szász Pál t. képviselőtársamból kiváltotta azt a keserű kifakadást, amellyel a budapesti nagybankokat illette, s amelyekkel szemben oly elismerésre méltó módon kelt a vidéki hitelszervezetek védelmére.

Azért nem is lehet tulajdonképpen magyar hitelszervezetről beszélni. Mert hitelintézetek vannak ugyan, kelleténél nagyobb számban, de hiányzik ezen intézeteknek olyan szervezete, olyan összeműködése, amely a bennök rejlő anyagi és erkölcsi erők kibontakozásához vezethetne. Ez nemcsak a hitelügy, a pénzpiac és annak mindennapi működése szempontjából káros, hanem káros a nemzet harcképessége szempontjából is.

A nemzetélet válságos napjaiban, amikor a férfiak százai a zászlók alá vonulnak, mindenkinek pénzre van szüksége, az egyes polgárnak épúgy, mint az államnak. Kifejezésre jut ez abban a tolongásban, amely 1912 őszén hitelintézeteink pénztárhelyiségeiben a megriadt betevők részéről mutatkozott. Ha ekkor a hitelszervezet felmondja a szolgáltatást, akkor hiába való a százmilliók, amit a hadsereg fentartására és fejlesztésére fordítottunk. Mert bármily jól van felfegyverkezve hadseregünk, bármily vitézül verekszik, ha a kivívott diadallal egyidejűleg összeroppan a hazai közgazdaság, ezért még a diadalmas háború összes anyagi és erkölcsi előnyei sem kárthatnak.

Ezért a hitelszervezet minden állam harcászaltságának legfontosabb leltári darabja, amelyet épúgy elő kell készíteni súlyos időkre, mint az ország véderejét. Ez a készütség hitel-szervezetünkben, részben a törvényhozás mulasztása miatt is, nincsen meg.

Az igen tisztelt pénzügyminister úr végzete, hogy oly időben került az állami pénzügyek élére, amikor az alkotás szenvedélyét nagy mértékben lehüti a mentés kötelessége. Ebből magyarázom azt a konzervatív pénzügyi politikát, amely az adott viszonyok között az egyedül helyes és annak folytán a takarékossgot emlegeti és nagyszabású fejlesztési és beruházási akcióktól tartózkodik.

De ez a konzervatív politika biztató abban az irányban, hogy a pénzügyminister úr hitelszervezetünk hypertrophikus fejlődésének gátat fog vetni, az új intézetek keletkezésére vonatkozó javaslatokat megszívleli s a meglevők erősítését és biztonságát a jelzett irányban biztosítja.

Nem is hívom fel a minister urat új alkotásra, csak arra, hogy a rendelkezésre álló erkölcsi erők teljes felhasználásával arra szorítsa a hazai pénzintézeteket, elsősorban a fővárosi nagybankokat, hogy akár az eddigi szervezetek felhasználásával, akár új szervezetek létesítésével és az összes hazai pénzintézetek bevonásával irányítsák, ellenőrizzék, felügyeljék a pénzintézetek működését, ami elejét fogja venni a némely helyen mutatkozott visszaéléseknek és szertelenségeknek és ami a pénzintézeteknek befelé megnyugvást, kifelé bizalmat fog biztosítani.

Az alkotmányos élet helyreállítása óta úgyszólván minden pénzügyminister ígéretet tett arra, hogy a pénzintézeti reform ügyét dülőre viszi, azonban a politikai viszonyok alakulása a legtöbb esetben nem volt alkalmas arra, hogy ezt az ígéretet beváltsák. Az igen t. pénzügyminister úr az első, aki erre semmiféle ígéretet nem tett és idei expozéjában a pénzintézeti kérdésre ki sem terjeszkedett. Szabadjon ezt biztató jelnek tartanom arra nézve, hogy ő viszont meg fogja csinálni a reformot és ezzel fog elődeitől különbözni.

Ebben a reményben és a kormány iránti bizalomnál fogva a pénzügyi tárca költségvetését elfogadom. *(Élénk helyeslés és eljenzés. A szónokot számosan üdvözlük.)*

VI. Pénzintézeti reform és pénzintézeti központ.*

A Pénzintézeti Központ tervezete elsősorban egy központi bank alapítását jelenti: célja és üzletköre azonban oly tágan van megszabva, hogy felőleli mindazokat a reformeszméket, amelyek az évtizedek folyamán a pénzintézeti reform jelszava alatt forgalomba kerültek.

1876 óta, amikor az akkori pénzügyminiszter Széll Kálmán (*Széll Kálmán*: Megmondta az évet. Én nem akartam megmondani! *Hantos Elemér*: Ez a történelemé!) október 6-án tartott pénzügyminiszteri expozéjában először hangsúlyozta a pénzintézeti ügy szabályozásának szükségét, egészen napjainkig, vagyis közel 40 esztendőn keresztül pénzintézeti reform elnevezése alatt három követelményt értettek. Az egyik a pénzintézetek szaporodásának, a törpebankok keletkezésének megakasztását, a másik a szakértelem és az ellenőrzés fokozását, a harmadik a pénzintézetek mobilitásának emelését, az intézetre bízott idegen tőkék likvidebb kihelyezését kívánja.

Az előttünk fekvő tervezetet elsősorban e három szempontból kell vizsgálat alá vennünk.

Ami hitelszervezetünk extenzív fejlődését illeti, azt ebben a körben ismertetni fölösleges. A statisztikai tény, hogy viszonylagos tökeszegénységünk ellenére több bankunk van, mint Ausztriának és Németországnak együttvéve, épen elég annak megállapítására, hogy a hitelszervezet olyan túltengésével állunk szemben, amely szükségszerűleg vitte bele az intézeteiket túlhitelezésekbe és legkalandosabb vállalatokba. Ezen állapot megszüntetésére már 10 évvel ezelőtt voltam bátor sür-

* A Pénzintézetek Országos Egyesülése 1915. évi április hó 7-én megtartott országos kongresszusán mondott előadói beszédből.

getni egy olyan paragrafust, amely lehetetlenné teszi, hogy 200.000 korona teljesen befizetett alaptőkénél kisebb betéteket gyűjtő intézet megalakuljon. Ha akkor a törvényhozás ezt az egy szakaszt megalkotja, a háború kitörése négyszázzal kevesebb intézetet talál Magyarországon és megfelelően kevesebb volna a Pénzintézeti Központ által szanálandó intézetek száma.

A tervezet sem tartalmazza ezt a paragrafust, sőt semmi-féle intézkedést az új intézetek keletkezésére vonatkozólag. A tervezettel egyidejűleg azonban hivatalos kommuniké jelent meg, amely szerint a törvényhozás elé javaslat fog tétetni, amely 3 évre eltiltja az új intézetek alapítását. Ez az intézkedés helyes, ámbar hihető, hogy ezen időn belül törvényhozási tilalom nélkül sem igen fog új bank alakulni. De azért mégis szívesebben látnók, ha a bankalapítás tilalma nem határidőhöz, hanem objektív körülményekhez fűződnék. A gazdaságpolitikai cél nem az, hogy új bankok ne keletkezzenek, hanem egyedül az, hogy olyan bankok ne alakulhassanak, melyek közgazdasági célt nem szolgálnak. A gazdasági élet követelményei által indokolt, kellő tőkeerővel bíró pénzüintézet megalakítását megakadályozni nem szabad. Lehet, hogy éppen a háború után, a háború sebeinek gyógyítására fognának speciális bankok alakulni, ahogy a háború tartama alatt alakultak hadibankok és ezen új alakulatoknak abszolút tilalommal elejét venni közgazdasági szempontból nem volna indokolt.

A pénzüintézeti alapítások megrendszabályozásával egyenlő fontosságú a pénzüintézetek reformmunkájában a tudatlanság kiküszöbölése és az ellenőrzés fokozása. Ezen cél elérésére ugyancsak egy évtized óta sürgetjük a revizori intézmény meghonosítását. A tervezet ezt az intézményt be is fogadta, amikor megállapítja, hogy: «A Pénzüintézeti Központ a 10 millió K-t meg nem haladó saját tőkével bíró intézetek ügykezelésébe, könyvelésébe és üzletvitelébe az alapszabályokban és az ügyviteli szabályokban megállapítandó módon irányítólag befoly és e célból revizori intézményt létesít, melynek útján az illető pénzüintézeteknél időnként részletes vizsgálatot foganatosít, könyveikbe, irataikba betekintést vesz és szükség esetén utasításokat ad».

Amilyen örömmel fogadjuk ezt az első lépést a revizori intézmény meghonosítása felé, annyira hangsúlyoznunk kell, hogy ebben a formájában lényegesen eltér attól, amit meghonosítan-

dónak tartottunk. Mi a revíziót a pénzüintézetek autonóm testületei útján kívántuk megvalósítani, úgy hogy minden intézet törvényhozási kényszer folytán autonóm közgei felügyelete alatt álljon. A képviselőháznak 1914. évi május hó 7-én e tárgyban tartott beszédemre adott válaszában Teleszky pénzügyminiszter úr is még ezt a helyes felfogást vallotta: «A mi pedig az ellenőrzést és nevezetesen a revizori intézmény behozatalát illeti, a helyzet minden esetre sok tekintetben lényegesen javulna, ha a kötelező revizori intézmény nálunk behozatnék. És ha kötelező revizori intézményünk lett volna a múltban, egyes oly jelenségek, melyeket a múltban tapasztaltunk, elő nem fordultak volna. E részben teljesen osztozom az előttem felszólalt t. képviselő urnak nézetében, hogy t. i. csak kényszertársulás útján lesz lehetséges a kérdést megoldani és hogyha a revizori intézmény mellett döntünk, minden esetre a kötelező revizori intézményt fog kelleni behozni».

A revíziót a tervezet azonban nem teszi kötelezővé az összes hazai intézetekre, hanem csak azokra, amelyek az új központ önkéntesen tagjainvá válnak, ha 10 millió koronánál kisebb saját tőkével bírnak.* Tartani lehet tőle, hogy ez a félrendszabály vissza fogja tartani a belépéstől azokat az intézeteket, amelyek a központ hitelére, a központ támogatására nem szorulnak, amelyek azért, hogy emelnék a központ súlyát és tekintélyét, cserébe csak egy általuk nem ismert, tárgyi terjedelme és alanyi oldala szerint is kérdéses revízió jótéteményében részesüljenek.

Amelyik intézet az utolsó évek válságai és a mostani világháború közepette idegen támogatásra, állami segélyre nem szorul, azt nem kell most megreformálni. A hazai pénzüintézetek nagy része olyan helyzetbe jutott, mint az az ember, aki egy nagy vérveszteségtől vagy nagy erőfeszítéstől kimerülve, hirtelen nagy feladat előtt látja magát, amelynek megvalósításában a rendelkezésre álló legfontosabb eszközök egy részétől megfosztatik. A pénzüintézetekre nézve a vérveszteséget és kimerültséget a legutóbbi évek válságai képviselik. A nagy feladatot, amely elé állítatnak, a világháború és a moratórium jelzik és a rendelkezésükre álló eszközöktől való elesést az ismételt hadi kölcsönök fogják magukkal hozni. Amelyik ember, szervezet vagy intézet ennyi megpróbáltatás után meg tudja állani a

* Az újabb tervezet az értékhatárt 20 millió koronára emelte fel.

helyét, az egyelőre revizióra nem szorul: miért is óhajtjuk, hogy a revízió ezekre az intézetekre ki ne terjedjen.

Ami végül a pénzügyi reform harmadik követelményét: a pénzügyi intézetek mobilitásának emelését illeti, azt az új központ szintén felvette programjába. «Gondoskodik arról — mondja a tervezet, — hogy a tagjainál elhelyezett betétek kellő átmeneti idő szem előtt tartása mellett, a megállapítandó feltételek betartásával, a lehető legnagyobb biztonságot nyújtó módon s a liquiditás követelményeinek megfelelően fektessenek be, továbbá, hogy a tagok által igénybe vett visszszámítolási hitel kellő arányban álljon az illető intézet saját tőkéjéhez, végre, hogy az egyes üzletágak egymás közötti aránya megfelelő legyen».

Ezenfelül lényegesen könnyíteni fogja az immobilizált intézetek helyzetét, ha a rendelkezésére álló nagy tőkeerővel tagjainak «ingatlanokra, telekkönyvileg bekebelezett követelésekre és jogokra kölcsönt ad oly rendkívüli időben és különleges körülmények között, amikor hitelszükségletüknek a rendelkezésükre álló források útján való megszerzése nehézségekbe ütközik».

Ha így elismerjük, hogy a tervezet a pénzügyi reform vezérelveit szem előtt tartja, mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy elsőrendű és főcélja olyan bankszervezet létesítése, amely a háború nehézségein keresztül segítse azokat az intézeteket, amelyek a mostoha viszonyok között saját hibájukon kívül bajba kerültek s érdemesek arra, hogy állami támogatással talpra állíttassanak. Ezer meg ezer existenciá megmentéséről van szó, nagy bajok elhárításáról s ezen akció láttára nem szabad fessegetni, hogy a bank szervezete ilyen vagy olyan legyen, hogy benne az autonómia milyen fokban valósul meg. Azoknak a pénzügyi intézeteknek, amelyek szanalás, anyagi támogatás végett fordulnak a bankhoz, nincsen joguk a bankkal szemben az autonómiát hangsúlyozni.

Amilyen szívesen elismerjük azonban az állam legmesszebbmenő beavatkozását ilyen intézetekkel szemben, annyira állást kell foglaljunk az ellen, hogy a tervezetben kontemplált nagy kormánybeavatkozás ránehezdjék olyan intézetekre, amelyek semmiféle támogatásra nem szorulnak és olyan kérdésekre, amelyek minden külső befolyástól menten, csak a pénzügyi intézetek autonóm szervei útján juthatnak megfelelő megoldáshoz.

Igy nem hisszük, hogy a pénzügyi intézetek egyetemes érdekvédelme lehetne olyan szerv, ahol az egyes tagok anyagi

függésben vannak az állam pénztől, a kormány tényezőitől és esetleg a számszerű többséggel szemben anyagi erővel érvényesülő kisebbségtől. A pénzügyi érdekképviseletek nagy küzdelmei és eredményei az utolsó években éppen a törvényhozás, a kormányzat, a közigazgatással szemben érettek el. Mindnyájan emlékeznek arra, hogy az 1909-iki adóreform alkalmával a pénzügyi intézetek egyöntetű állásfoglalásának sikerült elérni azt, hogy az a szegényparagrafus, amely 15 százalékos adót rótt az olyan pénzügyi intézetre, amely akár csak egy esetben, vagy az év egy szakában, egyetlen ügylet után, az összes mellékjáradékokat beleszámítva, nyolc százaléknál többet szed, a magyar törvénytarba nem került bele. Vagy méltóztatnak visszaemlékezni arra, hogy 1909-ben, amikor a kormány törvényjavaslatot nyújtott be, amely szerint a betétek adója tíz százalékról öt százalékra szállítatik le, a képviselőházban erős irányzat indult meg, amely ezt a paragrafust úgy akarta megváltoztatni, hogy a betétek adója nem 5, hanem 10% legyen. Akkor Széll Kálmán öccsellencéje mint a bizottság elnöke és Éber Antal igen tisztelt alelnökünk, mint a bizottság tagja, szavazatukkal eldöntötték ezt a kérdést az intézetek s ezzel a takarékoság javára. Itt volt azután az altruista bank esete, ahol szintén csak nagy küzdelemmel tudtuk elérni azt, hogy a közérdekű parcellázások ugyanolyan szempontok alá kerüljenek, azaz félilletékkötelesek legyenek, mint az altruista bank parcellázásai. Egész sorozatát hozhatnám fel a példák, amikor a pénzügyi intézetek autonóm szervezeteinek szükség esetén a törvényhozással, a kormánnyal és a közigazgatással szemben is érvényesíteniök kellett befolyásukat. Miként lehessen azonban a pénzügyi intézetek egyetemes érdekeit valamely törvényhozási akcióval, egy helytelen kormányintézkedéssel szemben olyan szervezetben érvényesíteni, ahol intézményileg van biztosítva, hogy «a pénzügyminiszter kiküldöttjét minden határozat és cselekmény ellen óvási jog illeti meg».

Azért a tervezetnek azt a pontját, amely a központot azért mondja létesítendőnek, «hogy a magyar szent korona országainak területén működő pénzügyi intézetek közös érdekeik ápolására autonóm szervvel rendelkezzenek» feltétlenül elejtendőnek tartjuk, mert a kormányhatóságoknak nemcsak joguk, sőt kötelességük a pénzügyi intézetek egyetemes érdekeit képviselni, de a pénzügyi intézetek autonóm szerve és célja nem lehet oly intézmény, ahol a kormányhatalom túlsúlya minden időkre

biztosítva van. Mi szívesen látnók annak az eszmének megvalósítását, amelyet Egyesülésünk alelnöke Székely Ferenc vezérigazgató ezelőtt 16 évvel hirdetett és amelyet mi azóta gyakran megismételtünk, hogy ugyanakkor, amikor a pénzüntézetek anyagi bajainak rendezése szóba kerül, az erkölcsi érdekek védelmére, előmozdítására is alakíttassék egy szervezet, amelyben az összes hazai intézetek egyenlő joggal bírnak, amely autonóm szervezete volna az összes intézeteknek, amely a hazai pénzüntézetek országos pénzüntézeti kamarája volna. Ennek a szervezetnek a megvalósítását nagyon szívesen látnók és erre a szervezetre az összes érdekképviselői funkciók és a revízió is reá bízható volna.

Tisztelt kongresszus! Ezzel befejezem mai felszólalásomat, még pedig azért, mert hiszen most nem lehet célunk a részletekbe belemenni. Csak nagy elvi kérdések megvitatásáról lehet ma szó és ha az elvi kérdésekben egyetértünk, akkor a részletek megoldása majd magától adódik.

Vagyok bátor egy határozati javaslattervezetet előterjeszteni, anélkül természetesen, hogy az bárkire nézve kötelező legyen. Módjában lesz a t. kongresszus tagjainak ehhez hozzászólni, ellene vagy mellette állást foglalni. Ez a határozati javaslat így hangzik:

1. A Pénzüntézetek országos kongresszusa helyesli azt a tervet, amely a moratórium lejáratára és a háború befejezése esetére olyan központi intézetet helyez kilátásba, amely lehetővé teszi, hogy a saját hibájukon kívül nehézségekbe jutott pénzüntézeteket a háborús válság viszontagságain keresztül segítse.

2. A Pénzüntézetek országos kongresszusa helyesli, hogy a létesítendő új intézmény, mint a hazai pénzüntézetek egyik legfőbb hitelforrása, irányítólag hasson a kötelékéhez tartozó tagok üzletvitelére és kiegyenlítőleg az országos kamatlábra.

3. A Pénzüntézetek országos kongresszusa helyesli a pénzüntézeti revízió meghonosítását azon intézeteknél, amelyek a központ hitelét igénybe veszik, kívánatosnak tartja azonban a revizori intézmény általánosítását oly formában, hogy az az intézetek autonomiájának megóvásával történjék.

4. A Pénzüntézetek országos kongresszusa mellőzendőnek tartja a központ céljai és üzleti köre közé felvett minden vonatkozást, amely az új központnak érdekképviselői jelleget kölcsönöz. A pénzüntézetek egyetemes érdekeit eredménnyel a

pénzintézeteknek csak oly autonóm társulása képviselheti és mozdíthatja elő, amely állami tőkehozzájárulástól, kormánybefolyástól és a részjegybirtok elosztásától függetlenül megnyilatkozhatik és szükség esetén állást foglalhat a törvényhozás, a kormány és a közigazgatás intézkedéseivel szemben is.

5. A Pénzintézetek országos kongresszusa a revizori intézmény és az érdekképviselési feladatok ápolására szívesen látná az összes hazai pénzintézeteknek autonóm alapon szervezett országos pénzintézeti kamarába való tömörülését.

Ezt vagyok bátor a t. kongresszusnak szíves figyelmébe ajánlani. Van szerencsém végül jelenteni, hogy az Egyesüléshez tartozó szász, román és tót nemzetiségi intézeteknek kötelekei ezen állásfoglalást helyeslik és benne részt óhajtanak venni. (*Helyeslés.*)

VII. Pénzüntézet reform és a Pénzüntézet Központ alapszabálytervezete.*

Ami hosszú esztendőök szaktanácskozmányaiban, irodalmi termékeiben kiforni, leszűrödni és megállapodni nem tudott, azt a kormány kezdeményezésére a törvényhozás hatalmi szava készül eldönteni. Lehet vitatkozni azon, vajjon az időpont alkalmas-e ennek az egész gazdasági életünket átfogó kérdésnek megoldására; kérdéses lehet, vajjon a reform tervezett módja megfelelő-e; de vitán felül áll az, hogy a hazai pénzüntézetek a háborút megelőző esztendőök tapasztalatai szerint több irányban reformra szorulnak.

A pénzüntézet reform szükségessége azonban korántsem jelenti a pénzüntézetek állami megrendszabályozásának szükségét. A beteges szimptomák, amelyek hitelszervezetünkben elvéte mutatkoztak, egy különben egészséges és erőteljes szervezetnek kinövései és éppen ezért erősebb beavatkozás nélkül eltávolíthatók. Bátran állíthatjuk, hogy a magyar hitelszervezet a gazdasági és polgári szabadság légkörében keletkezve, fejlődve és megizmosodva, ma sem áll mögötte az ország egyéb gazdasági, kulturális vagy politikai berendezkedésének.

A pénzüntézet reformnak ezért kettős célt kell követnie. Erélyes rendszabályokkal kell megszüntetnie az elvéte jelentkező kóros tünetek okait, másfelől azonban fejlesztenie kell az óriás többségben lévő egészséges intézményeket azokon az alapokon, amelyeken keletkeztek és megerősödtek.

A tervezett Pénzüntézet Központ a reformot elsősorban a pénzüntézet revíziótól várja. Ezzel helyesli azt az álláspontot, amelyet a reform dolgában tíz év óta hirdetünk, s amely ma már a hozzáértők communis opiniojának mondható. Ami azonban a kivitel illeti, erre nézve két irányban eltérő az álláspontunk.

* A Magyar Pénzügy 1915. október 21. számából.

Hivei vagyunk a *kötelelki revízió*nak, vagyis annak, hogy a revíziót az érdekeltek önalkotta szervei államhatalmi és kormánybefolyás nélkül ejtsék meg úgy, ahogy ez a külföld számos államában és nálunk a szász és román nemzetiségű intézeteknél sikerrel működik.

Hivei vagyunk továbbá a *kötelező revízió*nak, vagyis annak, hogy a revízió terjedjen ki minden intézetre, ne legyen szabaddalmazása az egyiknek és deklasszifikálása a másíknak.

Ezekből a szempontokból szivesebben látnók, ha a revízió ügye a *központi bank* sorsától elválaszthatnók és a revízió a pénzintézetek olyan *autonom szervére* bízathók, amelybe törvényhozási kényszer folytán minden pénzintézetnek be kell lépnie.

Áttérve a Központ *bankszerű céljaira*, meg kell állapítanunk, hogy ezekben a tervzet első megjelenése óta lényeges eltolódások keletkeztek. A háború befejezése és a moratórium lejárata esetére kívánt a Központ a háború és a moratórium által meggyengült intézeteknek segítségére sietni. A háború és a moratórium azonban nem gyengítette az intézeteket, ahogy általában várták, hanem ellenkezőleg Magyarország intézeteinek betétállománya nőtt, üzleteik egészségesedtek és likviditásuk minden eddigit felülmul.

A Pénzintézeti Központ vezetőinek ily körülmények közt nem kis gondot fog okozni, hogy a kezelésök alá kerülő tőkéket megfelelően gyümölcsöztessék. Hiszen az állam 125 millió hozzájárulásán felül az összes pénzintézetek csatlakozása esetén a központ tőkéje még 40 millió koronával emelkedik. Ehhez járulnak az egyes pénzintézetek központilag elhelyezett betétfelcseslegei úgy, hogy a pénzbőség állandó zavar forrása lehet.

Ha ezen eltérő álláspontunk ellenére is megnyugvással várjuk a Pénzintézeti Központtól a pénzintézeti reform megoldását, az azért van, mert bizunk benne, hogy a *pénzintézetek egyetemének sikerülni fog céltudatos munkával a Pénzintézeti Központból teljesen autonóm szervet fejleszteni, amely revizori tevékenységében ment minden államhatalmi és kormánybefolyástól, bankszerű feladataiban pedig nem fog szorítkozni válságos idők vagy válságba került intézetek kiségtésére, hanem állandó hitelforrása lesz a magyar hitelszervezetnek, amely, mint az ország első bankja, a bankok bankárja, nivelláló hatással lesz az országos kamatlábra és egy bizonyos finomultabb üzleti szellemet, tisztultabb felfogást fog belevinni a magyar hiteléletbe.*

Áttérve már most a pénzügyminiszter úr által közzétett alapszabálytervezetre és vizsgálva annak rendelkezéseit, az egyes pénzintézetek érvényesülése és a pénzintézeti autonómia megvalósítása szempontjából megalázkodással konstatálhatjuk, hogy e tekintetben a dr. Schmidt József nyug. államtitkár elnöklete alatt működő bizottság máris számos javaslatunkat honorálta. Ezek mellett még mindig vannak azonban kívánságok, amelyek mellőzése hátrányára volna az intézet működéséhez szükséges harmónia kialakulásának. A főbb kívánalmak a következőkben foglalhatók össze:

1. *Az egyes intézetek szavazatainak száma felfelé korlátozandó.*

A közzétett alapszabálytervezet szerint ugyanis a saját tőke minden 250 ezer koronájára eső üzletrész egy szavazatot képvisel. A pénzügyminiszter úr által benyújtott törvényjavaslat indokolása szerint pedig van Magyarországon 715 intézet, amelynek saját tőkéje 250 ezer koronát meg nem halad és 490 intézet, melynek tőkéje 400 ezer koronát meg nem halad. Ez az 1205 intézet, amelynek esetleg existenciális érdeke fűződik a Pénzintézeti Központhoz, a mostani szabályozás szerint a Központ közgyűlésén körülbelül ugyanannyi szavazattal lesz képviselve, mint az ország két legnagyobb intézete, amely hozzávetőleges számítás szerint a közgyűlésen 1200 szavazatot fog leadhatni. Még kirivóbb a dolog, ha megállapítjuk, hogy 4—5 fővárosi intézet együttvéve az összes vidéki intézeteket leszavazhatja. Ennek megelőzésére kimondandó volna, hogy egyetlen intézet saját üzletrésze után száznál több szavazattal a közgyűlésen nem szerepelhet.

2. *A húsz millió aluli intézetek képviselőinek száma az igazgatóságban emelendő.*

Ha az 50 millió koronát meghaladó 6 fővárosi bank 3 képviselőt küld az igazgatóságba, akkor az 1700 húsz millió aluli fővárosi és vidéki intézet hét igazgatósági taggal semmi esetre sincs arányosan képviselve. *Ezért csak némileg is megfelelő képviselet okából legalább is kilenc-tíz taggal kellene a húsz millió aluli intézeteknek a Központban képviselve lenniök.*

3. *A kinevezett és választott igazgatósági tagok között a paritás minden tekintetben biztosítandó.*

A tervezet szerint a választott igazgatósági tagok megbizásának időtartama rendszerint négy év, amelynek leteltével a megválasztott tagok a következő választásnál újból meg nem

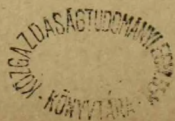
választhatók. Az első igazgatóság tagjai pedig már korábban is kisorsolandók. Ezzel szemben a pénzügyminiszter kijelölése alapján, valamint az egyéb miniszteriumok által kiküldött igazgatósági tagok korlátlanul újból megválaszthatók. Ennek az eltérésnek a következménye lesz, hogy a miniszteriális igazgatósági tagok egyetemben az elnökkel és vezérigazgatóval, számszerint tízen, képviselni fogják az intézetben az állandóságot, a folytonosságot, ennek következtében a beavatottságot és a hatalmat, míg az érdekeltek által választott igazgatósági tagok folytonos választásoknak lesznek alávetve és noha előreláthatólag amúgy is keveset fognak járhatni az intézet üléseire, tagságuk rövid tartamánál fogva is csak vendégszereplésre lesznek hivatva. Ez sem a Központ, sem az érdekelt intézetek szempontjából nem kívánatos. *Ezért szükséges, hogy az igazgatósági tagok helyzete mindenképpen parifikáltassék.*

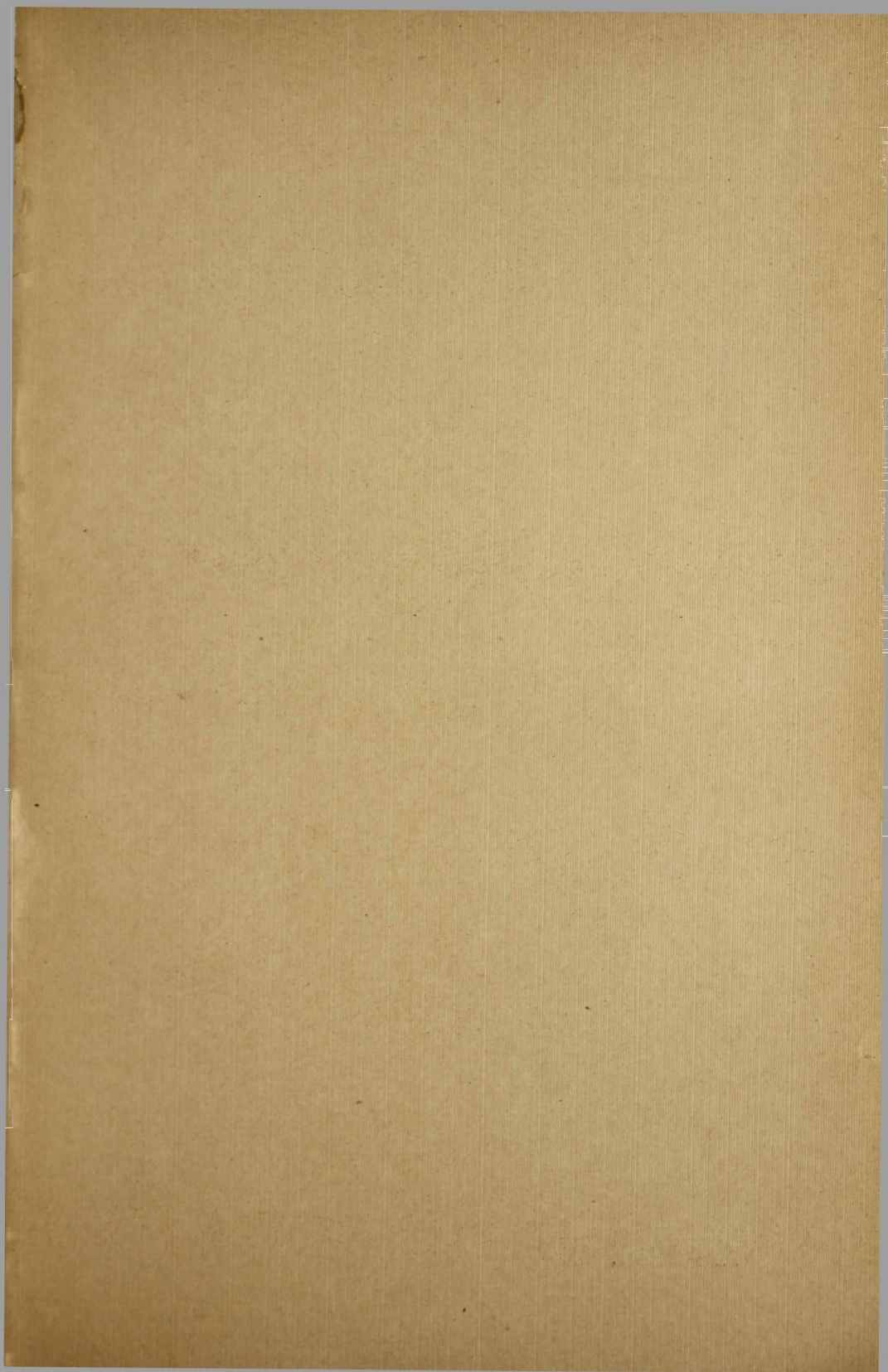
4. *A tagoknak a Központból való kiválása a kereskedelmi törvény megfelelő szabályozása szerint kell hogy történjék.*

Ezt az álláspontot foglalta el annak idején a pénzügyminiszter úr is, az újabb alapszabálytervezet azonban ezen változtat, amikor a tag kiválását a Pénzügyintézeti Központ igazgatóságának előzetes írásbeli engedélyéhez köti. Ezzel csak megnehezíti az intézetek belépését, mivel az intézetek, nem tudván azt, hogy a Központban reájuk mi vár, nem ismervén a Központ és különösen ennek revíziós működését, nem fogják magukat a nagy ismeretlennek alávetni, anélkül, hogy a netán kívánatos szabadulás lehetősége meglegyen. *Ezért kimondandó volna, hogy a tagok kiválása előzetes felmondás után kizárólag a tagok elhatározásától függ.*

5. *A revízió kényszere csak azokra az intézetekre terjedjen ki, amelyek a Központ hitelét igénybe veszik.*

Ez az óhaj annál indokoltabb, miután kiváltkép eleinte a Központ úgy sem fog rendelkezni annyi szakértő revizzorral, amennyi az összes belépő tagok megrevideálásához szükséges és az egyik-másik intézetnél találomra való revideálás a bizalmatlanság látszatát keltené, amitől különösen kezdetben őrizkedni kellene.

Para 2 kor. 40 fill.

CA 2428